



CULTUURHISTORISCHE VERKENNING
woonwijken Doetinchem (1940-1965)

CULTUURHISTORISCHE VERKENNING

woonwijken Doetinchem (1940-1965)

Nijmegen, maart 2010

Van Meijel - adviseurs in cultuurhistorie

Leon van Meijel

Evelien van Es

Franz_Ziegler. Bureau voor architectuur en stedenbouw

Teake Bouma

Ton van Beek

Ivar Branderhorst

INHOUDSOPGAVE

Inleiding 5

DEEL 1 Stad

Vooroorlogse stadsontwikkeling 11

Naoorlogse stadsontwikkeling 17

DEEL 2 Wijken

Rozengaardseveld 31

Schöneveld 43

Varsseveldseweg 55

De Hoop 67

Het Loo 81

De Veentjes 93

De Vijverberg 101

De Pas 113

Lijsterbeslaan - Rekhemseweg 123

Groot Hagen 131

Ijkenberg 139

Industrieterreinen 151

Sportpark Zuid 165

DEEL 3 Conclusies

Geplande en uitgevoerde stad 175

Fragmenten 176

Groslijst (potentiële) monumenten 181

DEEL 4 Bijlagen

Geraadpleegde bronnen 191

Legenda bij de kaarten 193

Criteria 195

Colofon 197



Luchtfoto van Doetinchem met daarop aangegeven het onderzoeksgebied.
Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

INLEIDING

AANLEIDING EN KADER

De voortdurende dynamiek maakt de geschiedenis van Doetinchem interessant. In de ontwikkeling van de stad zijn verschillende perioden te onderscheiden die een stempel op het stadsbeeld hebben gedrukt. Het resultaat is een historisch 'gelaagde' stad die in het straatbeeld afleesbaar is. Het tijdvak 1940-1965 is zo'n periode waarin Doetinchem een metamorfose heeft ondergaan. De binnenstad werd aan het einde van de Tweede Wereldoorlog gebombardeerd en na de bevrijding herbouwd. Rond de bestaande stad kwam bovendien een ring van nieuwe uitbreidingswijken. Een halve eeuw later staat het erfgoed uit deze periode onder toenemende druk van stedelijke vernieuwingsopgaven. De gebouwen zijn financieel afgeschreven en soms bouwtechnisch verouderd. Onze huidige manier van wonen, werken en leven vraagt om aanpassingen van de naoorlogse woonwijken. Tegelijkertijd ontbreekt de kennis over het naoorlogse erfgoed, worden de kwaliteiten ervan onvoldoende herkend en is de waardering ervoor (nog) gering. Daar staat wel tegenover dat de interesse voor dit onderwerp groeit.

In de beleidsnota 'Doetinchem: Cultuurhistorierijk!' (vastgesteld als structuurvisie in november 2008) wordt de architectuur en stedenbouw uit de periode 1940-1965 aangemerkt als een volwaardig en identiteitsbepalend onderdeel van de stadsgeschiedenis. Vanuit dat besef is de gemeente Doetinchem in 2009 een onderzoeksproject gestart. Dit project heeft tot doel: het opbouwen van een overzicht en het vergaren van kennis (inventariseren), het duiden van de betekenis voor de stad (waarderen) en het vergroten van de belang-

stelling en het stimuleren van de discussie (draagvlak). De onderzoeksresultaten bieden daarmee een objectief kader, dat gewetensvolle afwegingen en besluitvormingen mogelijk maakt inzake sloop, wijziging, herbestemming en behoud van het vroeg-naoorlogse erfgoed. Immers, alles van waarde is weerloos maar niet alles is even waardevol. Het onderzoeksproject begon met een globale en gemeentebrede verkenning die is vastgelegd in het rapport *Architectuur en stedenbouw in de gemeente Doetinchem (1940-1965): eerste verkenning*, maart 2009. De eerste gebiedsgerichte deelluitwerking hiervan betrof de herbouwde binnenstad. De onderzoeksresultaten daarvan zijn samengebracht in het rapport *Cultuurhistorische verkenning binnenstad Doetinchem (1940-1965)*, juni 2009. De tweede deelluitwerking heeft betrekking op de woonwijken en werkgebieden in de stad Doetinchem. De resultaten treft u aan in dit rapport.

BEGRIJSBEPALING EN AFBAKENING

De architectuur en stedenbouw uit de periode 1940-1965 in de gemeente Doetinchem hebben in hoofdzaak betrekking op de wederopbouw van de verwoeste binnenstad enerzijds en op de daarmee samenhangende bouwopgaven in de nieuwe woon- en werkgebieden anderzijds. Deze definitie wordt op landelijk niveau ook gehanteerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en sluit naadloos aan op het voorgaande onderzoekstijdvak van het landelijke Monumenten Inventarisatie Project (1850-1940).

De architectuur en stedenbouw uit de periode 1940-1965 zijn in de stad Doetinchem ruim vertegenwoordigd. In een flinke gordel rond de binnenstad bepaalt dit jonge erfgoed de structurele en ruimtelijke verschijningsvorm van de stad.

Het onderzoeksgebied valt samen met de grenzen van de Uitbreidingsplannen in Onderdelen die in het tijdvak 1940-1965 zijn vastgesteld en goedgekeurd. Op de luchtfoto hier-naast zijn de betreffende gebieden aangegeven. Het onderzoek is primair gebiedsgericht. De belangrijkste en meest beeldbepalende panden zijn op grond van veldwerk opgenomen in een groslijst, maar pandsgewijs onderzoek is niet verricht.

WERKWIJZE EN LEESWIJZER

Dit onderzoek is gebaseerd op bestudering van primaire bronnen in de archieven, secundaire bronnen in de bibliotheken en op internet alsmede observaties in het veld. Een lijst van geraadpleegde bronnen is opgenomen in een bijlage achterin dit rapport. Over de stadsuitbreidingen van Doetinchem in de jaren vijftig en zestig is nog nauwelijks gepubliceerd. In de vakbladen verschenen destijds alleen artikelen over enkele afzonderlijke gebouwen zoals het raadhuis, de schouwburg, het ziekenhuis en enkele scholen, maar geen enkel verhaal over de stedenbouwkundige plannen voor de uitbreidingswijken. Ook in de recente handboeken over de wederopbouw in Nederland komt Doetinchem niet of nauwelijks voor. In het lijvige standaardwerk *Een geruisloze doorbraak* (Bosma, 1995) wordt Doetinchem helemaal niet genoemd. En in *Toonbeelden van de wederopbouw* (Kuipers, 2002) komt Doetinchem slechts één keer voor in een opsomming over theaters in Nederland. Ook in de locale geschiedschrijving wordt nauwelijks aandacht besteed aan de enorme groei van de stad in de jaren vijftig en zestig. Zelfs in het *Rapport Stedenbouwkundige Studiegroep Doetinchem* (TH-Delft 1971) wordt de naoorlogse ontwikkeling zeer summier behandeld. De herrijzenis uit het oorlogspuin en de daarop

volgende stedelijke expansie is kortom een vrijwel vergeten hoofdstuk uit de geschiedenis van Doetinchem. Dit rapport tracht deze lacune enigszins in te vullen, overigens zonder de pretentie te hebben van een gedetailleerde wetenschappelijke geschiedschrijving.

Op basis van de gegevens uit de archieven en de literatuur wordt in het hoofdstuk over de stad Doetinchem op hoofdlijnen een beeld geschetst van de voor- en naoorlogse stadsontwikkeling. Dit hoofdstuk is geïllustreerd met historisch kaartmateriaal.

Op basis van de geraadpleegde bronnen en de observaties in het veld worden daarna hoofdstukken gewijd aan alle wijken waarvoor destijds een uitbreidingsplan is goedgekeurd en vastgesteld. Per wijk worden de situering, de plangeschiedenis, de plankenmerken en de waardering bondig beschreven en in beeld gebracht. Deze hoofdstukken zijn geïllustreerd met historisch kaartmateriaal, oude luchtfoto's, actuele foto's en analysetekeningen.

Een aanzienlijk deel van die plannen heeft betrekking op in hoofdzaak vooroorlogse plangebieden zoals De Pas, én op gebieden die pas veel later en soms zelfs in het geheel niet zijn uitgevoerd zoals De Veentjes, Groot Hagen en Sportpark Zuid. Daarom is alleen een analyse gemaakt van ruimtelijk samenhangende (deel)gebieden uit de onderzoeksperiode. Met andere woorden. Plangebieden die voor 1940 of na 1965 zijn uitgevoerd, zijn in dit rapport uitsluitend documentair behandeld. De wijken waarvan de plannen wel in de onderzoeksperiode werden uitgevoerd, hebben een analytische uitwerking gekregen. Dat betreft de wijken Rozengaardseveld, Schöneveld, Varsseveldseweg, De Hoop, Het Loo, De Vijverberg en IJkenberg.

De analyses hebben betrekking op de hoofdpzets van het gebied als geheel (de grote structuur) én op een representatief fragment uit het gebied (een ensemble op het schaalniveau van de straat). Het tekenwerk biedt inzicht in de kenmerken, waarden, wijzigingen en verstoringen van het gebied. De bijbehorende legenda's zijn opgenomen in een bijlage achter in het rapport.

Omdat tijdens het veldwerk diverse onlogische en/of bijzondere plekken aan het licht kwamen die we niet meteen konden verklaren, zijn de analyses van de hoofdpzets uitgesplitst in een tekening van de beoogde opzet en een tekening van de huidige situatie. Deze twee tekeningen zijn in de paragrafen 'gepland versus uitgevoerd' telkens naast elkaar afgebeeld zodat een vergelijk goed mogelijk is en een verklaring voor die plekken gevonden kan worden. De belangrijkste bevindingen per wijk qua structuur, ensemble en gebouwen worden in het hoofdstuk 'conclusies' overzichtelijk op een rij gezet. De gehanteerde criteria en de geraadpleegde bronnen staan in de bijlagen achter in het rapport.

DEEL 1

STAD



De stad Doetinchem met de karakteristieke eivorm in 1928 (bron: Dinkla 1997 / KLM Aerocarto).

VOORROORLOGSE STADSONTWIKKELING

RADIALE STRUCTUUR

Doetinchem ontstond in de negende eeuw op de plek waar de Slinge in de Oude IJssel stroomde, dat wil zeggen op de overgang van het laagterras met het rivierdal naar de hoger gelegen zandgronden. In de middeleeuwen groeide Doetinchem uit tot een versterkte stad met een stadsmuur, vier poorten en een gracht. Eeuwenlang voltrok de stedelijke ontwikkeling zich hoofdzakelijk binnen de ommuring van dit zogenaamde Ei. De sloop ervan begon in de zeventiende eeuw en was aan het einde van de negentiende eeuw grotendeels voltooid. Aan de oostzijde van de voormalige wallen breidde de stad uit met een reeks villa's aan een lommerrijk plantsoen. Architect H.J.L. Ovink ontwierp hier veel panden in eclectische bouwstijl. Langs de radiale uitvalsroutes in de richting van de omliggende dorpen en buurtschappen reeg de bebouwing zich geleidelijk aaneen tot linten (Keppelseweg, Kruisbergseweg, IJkenbergerweg, Rozengaardseweg, Varsseveldseweg, Rekhemseweg, Holterweg, Terborgseweg, Wijnbergseweg en Dichterenseweg). Van een planmatige stadsontwikkeling was geen sprake. Direct buiten de oude stad lagen enkele begraafplaatsen, landhuizen en instituten, waaronder havezate 'Hagen' (ofwel 'De Kelder'), het adellijk huis 'De Kruisberg' (later Rijksopvoedingsgesticht en gevangenis), villa 'Ruimzicht' (later internaat en school), de omgrachte buitenplaats 'Slingevliet' en kasteel 'Slangenburg'.

Aan het einde van de negentiende eeuw kwam naast de agrarische sector met de veemarkt de industrie tot ontwikkeling met o.a. ijzergieterijen in Gaanderen en Langerak. Doetinchem transformeerde rond 1900 van een marktstad in een industriestad. Een belangrijke impuls daarvoor was de verbetering van de infrastructuur. Belangrijke stappen voorwaarts



Kaart van Doetinchem uit de zestiende eeuw (Jacob van Deventer).

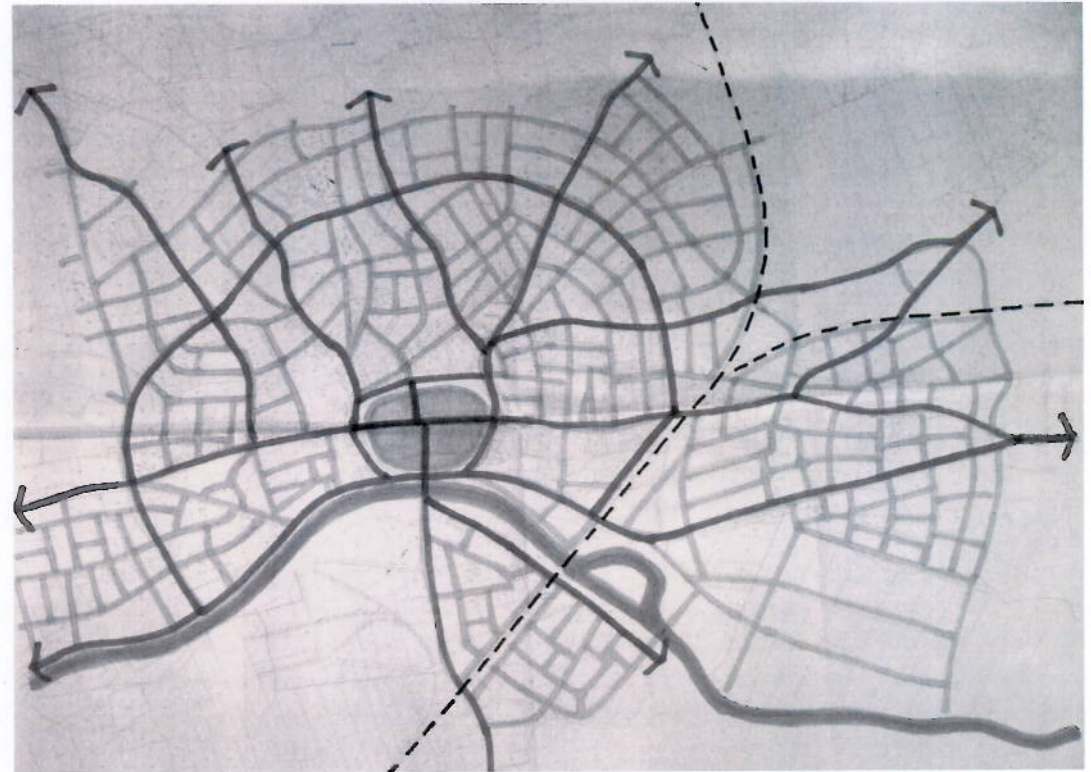
waren de verharding van doorgaande wegen, het kanaliseren van de Oude IJssel en de aanleg van spoorverbindingen. De 'Geldersch-Overijsselsche Lokaal Spoorwegmaatschappij' exploiteerde vanaf 1885 de lijn Zevenaar via Doetinchem naar Winterswijk en de lijn Doetinchem via Ruurlo naar Hengelo. Het treinstation kreeg een plek ten zuidoosten van de stad. De in 1881 opgerichte 'Geldersche Tramweg-Maatschappij' (GTM) exploiteerde vanuit het emplacement aan de Keppelseweg een tramlijn van Velp via Doetinchem naar Anholt en een overgenomen tramlijn van Zutphen via Doetinchem naar Emmerik.



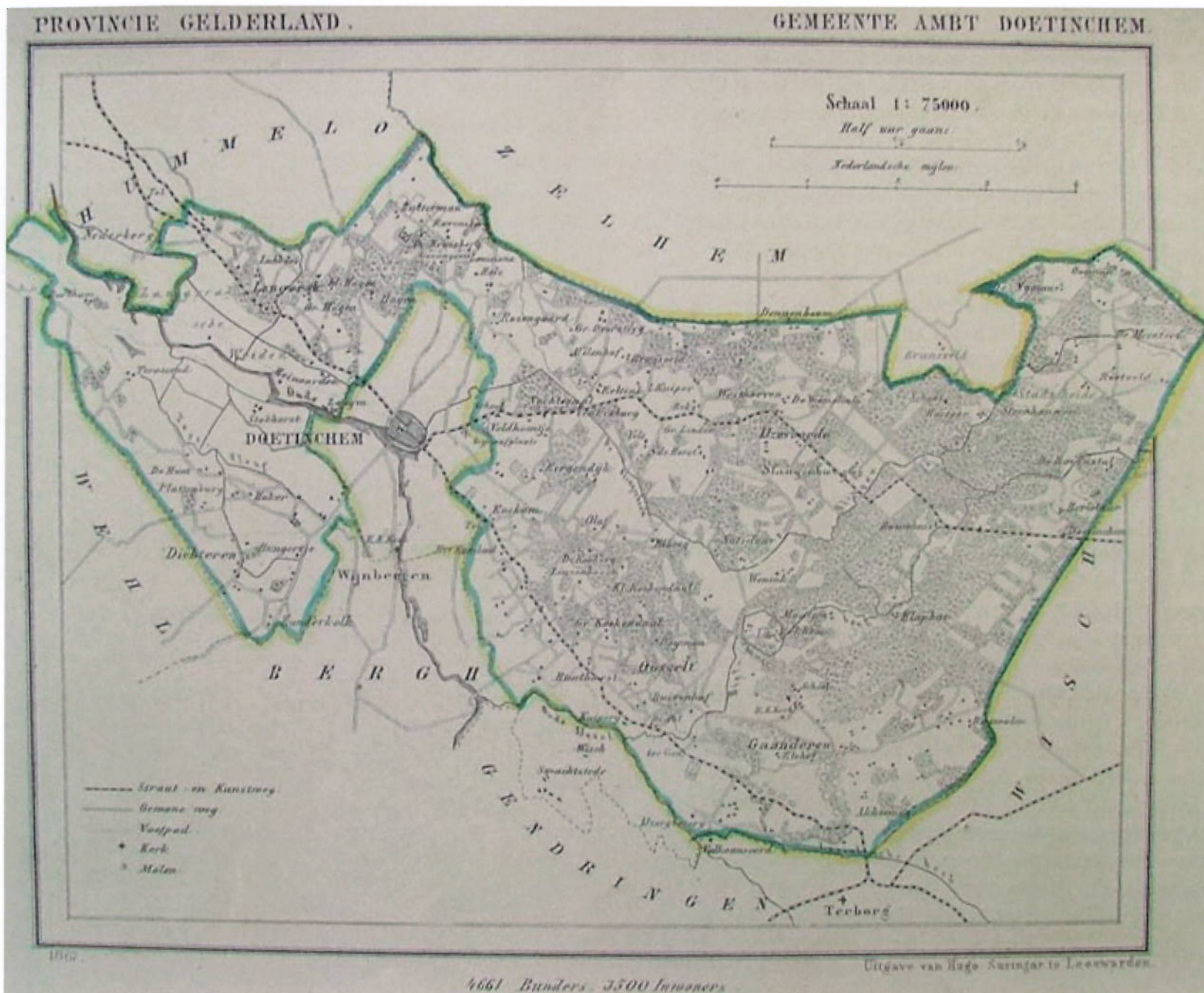
Uitbreidingsplan van Doetinchem uit 1928 van ir. W.F.C. Schaap (bron: Gelders Archief).
Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

CONCENTRISCHE STAD

De Woningwet van 1901 en de samenvoeging van de gemeenten Doetinchem-Ambt en Doetinchem-Stad in 1920 betekenden een belangrijke impuls voor een meer planmatige groei van de stad. De nieuwe gemeente Doetinchem telde in 1921 twaalfduizend inwoners en zou voor de Tweede Wereldoorlog doorgroeien tot ongeveer 17.500 inwoners. Als gevolg van de sterke bevolkingsgroei werd de gemeente verplicht tot het opstellen van een uitbreidingsplan. Hiervoor schakelde de gemeente een extern adviseur in: de Arnhemse stedenbouwkundige Ir. W.F.C. Schaap (1870-1933). In 1925 ontwierp hij een 'Plan van Uitbreiding van de Kom der Gemeente en de Aangrenzende Gedeelten'. De gemeenteraad stelde dit uitbreidingsplan vast op 18 februari 1926. Het plan had twee belangrijke doelen. Ten eerste moest voorkomen worden dat er panden gebouwd zouden worden op plekken waar ze later in de weg konden staan. De toekomstige verbreding en/of verlegging van wegen moest kortom worden veiliggesteld. De beoogde concentrische structuur bestond in hoofdzaak uit twee belangrijke ringwegen. Ten tweede werden in het plan aaneengesloten gebieden bij de rivier, het spoor en de tram aangewezen waar nieuwe industrieterreinen konden komen. De industrialisatie van Doetinchem versnelde zich immers vanaf 1920, mede vanwege de strategische ligging tussen het Ruhrgebied, de Achterhoek en het Westen. Het uitgangspunt was om de vermenging van industrie en wonen een halt toe te roepen en een functionele scheiding aan te brengen tussen beide functies. Het uitbreidingsplan van Schaap vormde gedurende het interbellum het ruimtelijke kader voor de stadsontwikkeling. De Woningwet had intussen geleid tot de oprichting van de lokale woningbouwverenigingen 'Vereeniging tot Verbetering der Volkshuisvesting' (1909) en 'De Goede Woning'



Uitbreidingsplan van Doetinchem uit 1928 van ir. W.F.C. Schaap (bron: Gelders Archief). Bewerkt door de auteur.



Kaart van de gemeente Ambt Doetinchem uit 1867 door Kuyper (bron: gelderland.atlasenkaart.nl).

(1920). Zij realiseerden woningbouwcomplexen voor middenstanders en arbeiders bij de Nieuwegeweg, de Holterweg, het Javaplein en de Cronjélaan. Met de groei van de stad breidde ook het aantal stedelijke voorzieningen uit met o.a. scholen, de rooms-katholieke kerk O.L.V. ten Hemelopneming in De Pas (1934), het postkantoor (1917-1922), twee ziekenhuizen (1909, 1929), het electriciteitsnet met het PGEM-onderstation (1937) en het waterleidingnet met de watertoren aan de Oude Terborgseweg (1936-1938). Een bijzondere bijdrage aan de stadsontwikkeling werd geleverd door de broers Misset van de gelijknamige handelsdrukkerij. Zij bouwden een openluchtzwembad, een wielerved en een vliegveldje op de Vijverberg en waren betrokken bij de ontwikkeling van villabuurt De Pas, het Julianakwartier en het Vijverbergkwartier.



Kaart van de gemeente Doetinchem uit 1867 door Kuyper (bron: gelderland.atlasenkaart.nl).



Luchtfoto uit 1963 met de naoorlogse wijken in een gordel rond de historische binnenstad.
Op de voorgrond De Hoop (bron: Dinkla 1997 / KLM Aerocarto).

NAOORLOGSE STADSONTWIKKELING

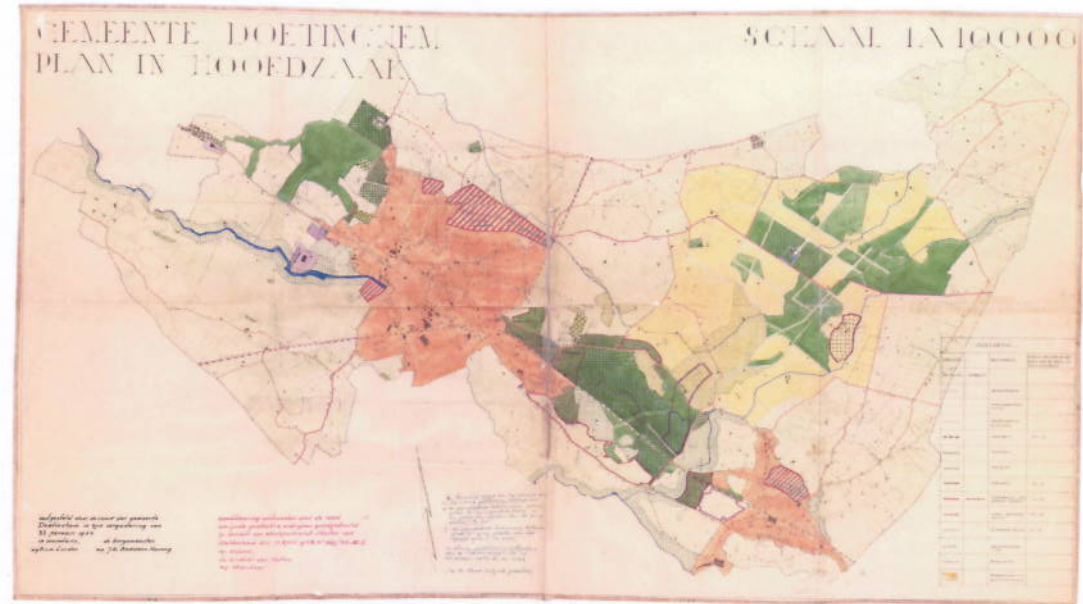
UITBREIDINGSPLAN IN HOOFDZAAK (1953):

PLAN VERSCHOOR

Direct na de Tweede Wereldoorlog ging allereerst veel aandacht uit naar de verwoeste binnenstad. Het ontwerp-proces van het wederopbouwplan voltrok zich in de periode 1945-1949 en werd op 16 maart 1949 grotendeels afgerond met de goedkeuring van het plan door de rijksoverheid. Het wederopbouwplan was opgesteld door stedenbouwkundige F. Bruininkweert van het *Streekbureau De Lijmers*, dat ressorteerde onder het landelijke *College van Algemeene Commissarissen voor den Wederopbouw*.¹ Toen het wederopbouwplan eenmaal op orde was, verschoof de aandacht qua stedenbouwkundige planvorming steeds meer naar de uitbreidingsplannen voor de nieuwe woonwijken. Allereerst werd in 1953 een Plan in Hoofdzaak opgesteld voor het hele gemeentelijk grondgebied. Daaraan gekoppeld waren twee Plannen in Onderdelen: voor de stad Doetinchem en het dorp Gaanderen.² Deze drie samenhangende plankaarten werden ontworpen door extern stedenbouwkundig adviseur ir. H.W. Verschoor uit Rijswijk en vervingen het vooroorlogse 'Plan van Uitbreiding van de Kom der Gemeente en de Aangrenzende Gedeelten' van ir. W.F.C. Schaap. Het plan Verschoor zoals het kortweg zou gaan heten, werd vastgesteld bij raadsbesluit op 22 januari 1953 en gedeeltelijk goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 13 april 1954. Dit plan vormde enkele jaren het ruimtelijke kader voor de stedelijke ontwikkeling van de stad Doetinchem.

¹ Meer informatie over de wederopbouw van de Doetinchemse binnenstad is te vinden in het rapport *Cultuurhistorische verkenning binnenstad Doetinchem (1940-1965)*, Nijmegen juni 2009.

² In deze studie blijven het Plan in Hoofdzaak en het Plan in Onderdelen voor het dorp Gaanderen buiten beschouwing omdat ze buiten het onderzoeksgebied vallen.



Het Uitbreidingsplan in Hoofdzaak van de gemeente Doetinchem uit 1953 (bron: provincie Gelderland, archief GS 1950-1980). Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

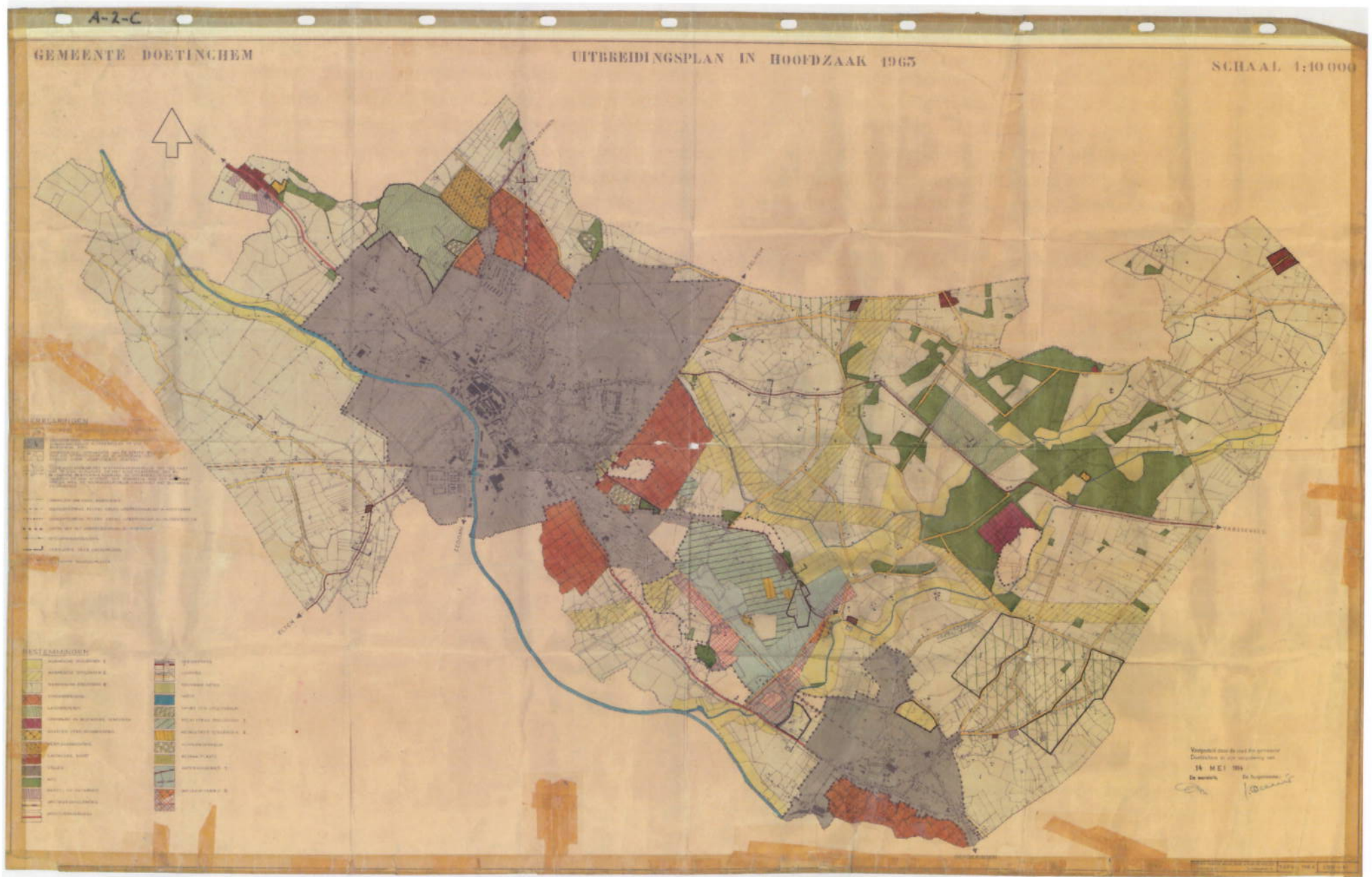


Het Uitbreidingsplan in Onderdelen van de gemeente Doetinchem uit 1953 (bron: provincie Gelderland, archief GS 1950-1980). Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

KENMERKEN 'PLAN VERSCHOOR'

In het Plan in Onderdelen voor de stad Doetinchem – het zogenaamde Plan Verschoor - werden enerzijds eerder gerealiseerde bouwactiviteiten met terugwerkende kracht formeel vastgelegd en anderzijds toekomstige stedenbouwkundige ontwikkelingen in kaart gebracht. Voor de toekomstvisie baseerde Verschoor zich op de bevindingen in het rapport *Survey van de gemeente Doetinchem* uit augustus 1946 van onderzoeker S. Schreur. Belangrijke randvoorwaarden voor Verschoor waren de geraamde bevolkingstoename (circa 29.000 inwoners voorzien in 1970), het industriële karakter van Doetinchem (46,6 % van de beroepsbevolking werkzaam in deze sector), de eisen van het moderne verkeer, de bodemgesteldheid van de beschikbare gronden en de bestaande wegenstructuur en bebouwing. Op basis hiervan kwam hij tot de volgende voorstellen:

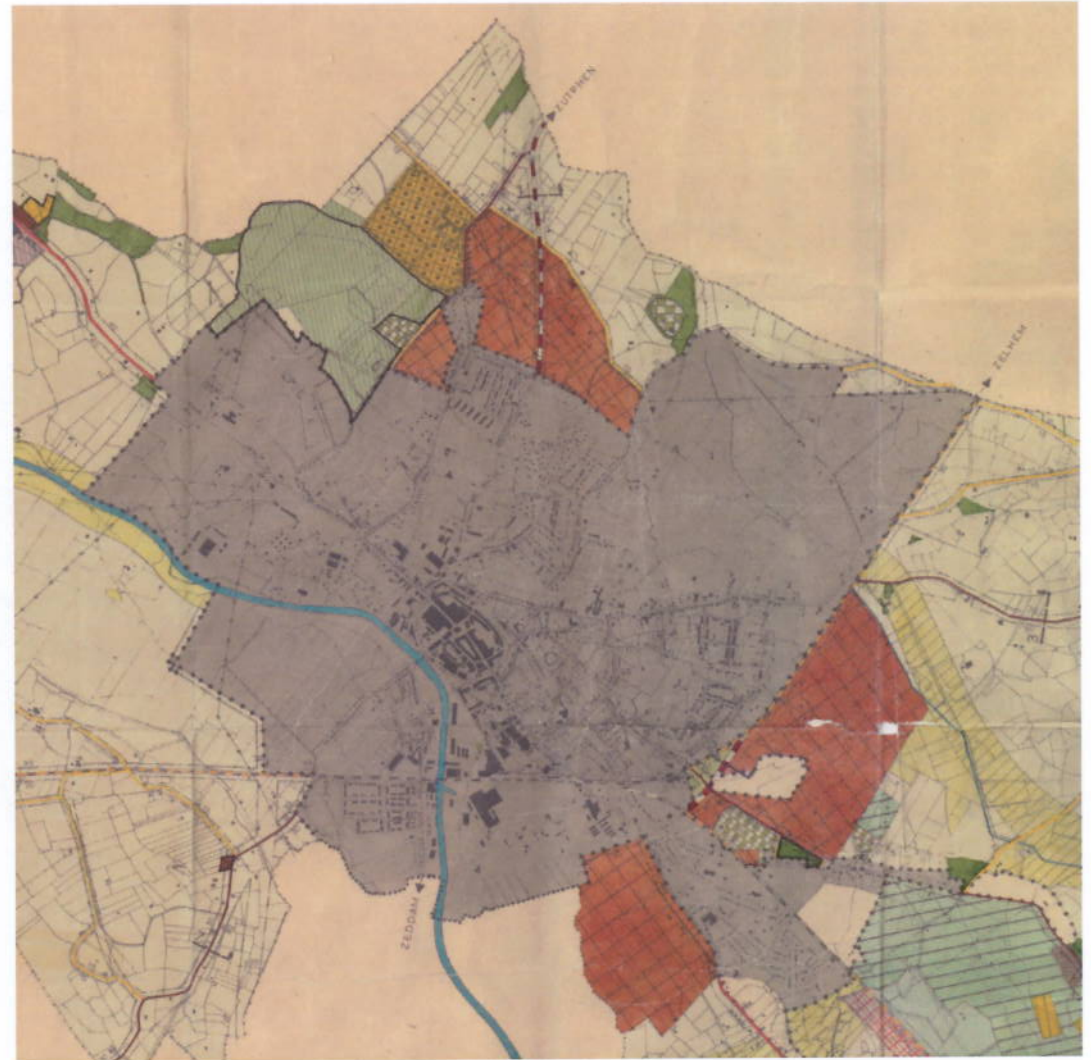
- Het zoveel mogelijk opvullen van de open gebieden tussen de bestaande bebouwing.
 - Een grote uitbreiding voor hoofdzakelijk middenstanders aan de oostzijde van de stad tot aan het spoor, om daarmee een zo compact mogelijke stad te krijgen. Omdat de historische binnenstad daardoor excentrisch zou komen te liggen, was een nieuw stedelijk centrum voorzien op de plek waar een 'vork' van nieuwe hoofdwegen en groenstroken samen zou komen (ongeveer ter plaatse van de huidige kruising J.F. Kennedylaan en Van Hogendorplaan).
 - Beperkte uitbreidingen voor arbeiders in zuidelijke en noordelijke richting: op de laag gelegen gronden ten zuiden van de rivier loerde het gevaar van de vorming van een dubbelstad en achter het park en de villa 'Ruimzicht', de algemene begraafplaats en het emplacement van de G.T.M. zou een grote uitbreiding teveel los komen te liggen van de rest van de stad.
- De aanleg van nieuwe industrieterreinen in aansluiting op de bestaande gebieden ten noorden en ten zuiden van de binnenstad, respectievelijk bij het G.T.W. tramstation aan de Keppelseweg en het treinstation aan de Stationsstraat.
 - De verplaatsing van de veemarkt naar de overzijde van de Oude IJssel ter plaatse van 'De Bleek'.



Het Uitbreidingsplan in Hoofdzaak van de gemeente Doetinchem uit 1963 (bron: SRA).
Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

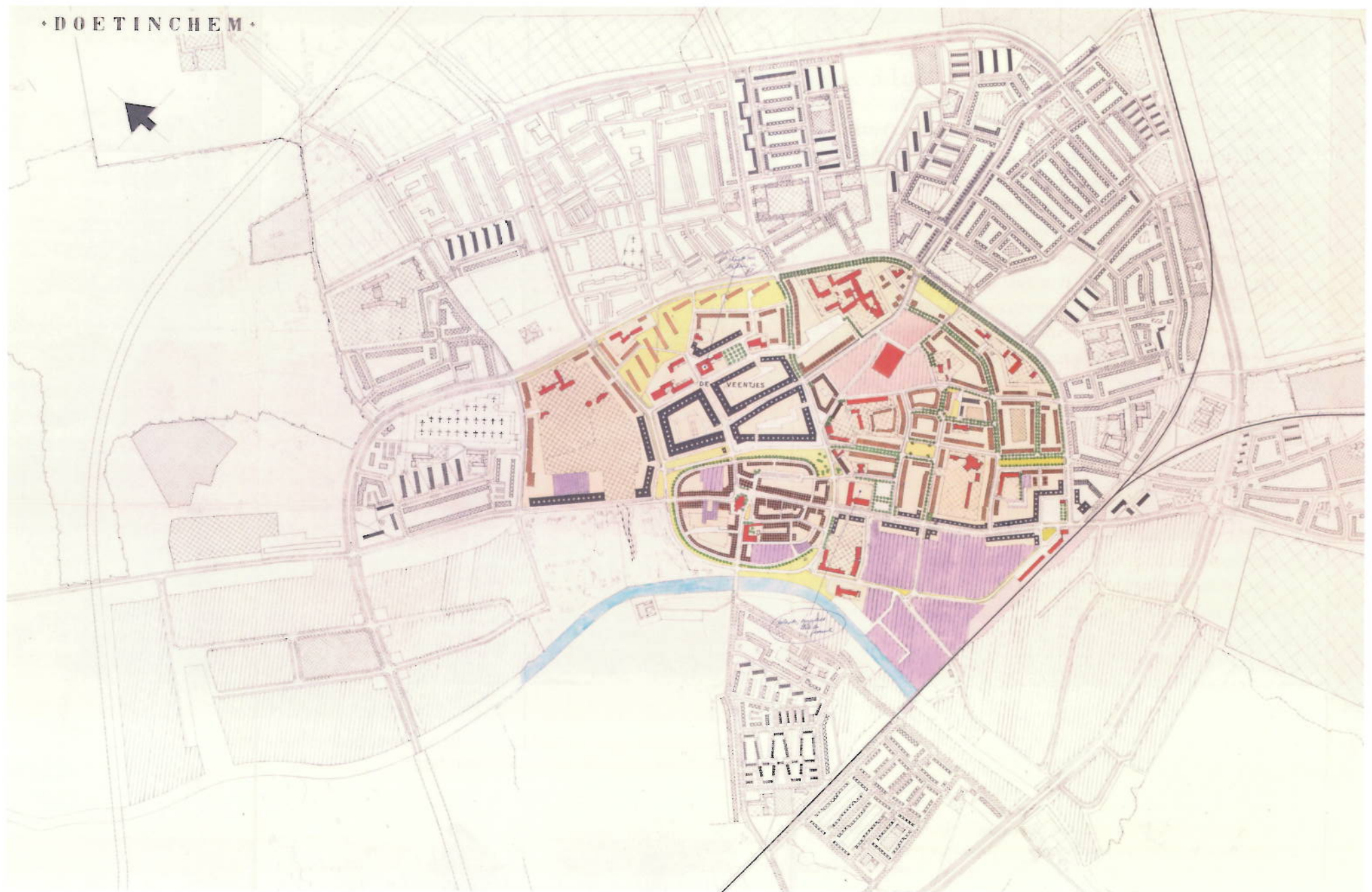
UITBREIDINGSPLAN IN HOOFDZAAK (1963): PLAN WIEGER BRUIN

Kort na de vaststelling en goedkeuring van het plan Verschoor leverde de plaatsvervangend directeur van Gemeentewerken stevige kritiek op het plan: 'Het huidige uitbreidingsplan heeft alleen deze verdienste dat wij hebben geleerd hoe het niet moet.' Hij constateerde onvoldoende aandacht voor de verkeersafwikkeling en havenwerken, alsmede een tekort aan gereserveerde terreinen voor sportvoorzieningen, scholen, kerken en villa's. Zijn typering van het plan Verschoor luidde dan ook: 'Groot in kleine zaken en klein in grote zaken.' Daarop kreeg het bureau voor architectuur en stedenbouw *Wieger Bruin, Vink & Van de Kuilen* uit Amsterdam de opdracht om zowel Uitbreidingsplannen in Onderdelen te ontwerpen voor de afzonderlijke woonwijken als ook een overkoepelend Ontwerp-Structuurplan voor de hele gemeente. In het Ontwerp-Structuurplan uit 1956 werd de grote lijn van de stadsontwikkeling geschetst. Het zou uiteindelijk resulteren in het 'Uitbreidingsplan in Hoofdzaak 1963' dat het eerdere Plan in Hoofdzaak uit 1953 verving (vastgesteld door de gemeenteraad op 14 mei 1964 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 2 juni 1965). De wet schreef immers voor dat een hoofdzaakplan elke tien jaar moest worden herzien.³



Het Uitbreidingsplan in Hoofdzaak van de gemeente Doetinchem uit 1963 (bron: SRA). Uitsnede van de stad Doetinchem.

³ In deze studie blijft het Uitbreidingsplan in Hoofdzaak 1963 buiten beschouwing omdat het primair over het buitengebied gaat.



Plankaart uit circa 1960 met daarop de essentie van het Ontwerp-Structuurplan uit 1956 dat verloren is gegaan (bron: provincie Gelderland, archief GS 1950-1980). Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

KENMERKEN PLAN WIEGER BRUIN

Van het Ontwerp-Structuurplan uit 1956 is in de archieven geen plankaart maar wel een korte toelichting bewaard gebleven. De essentie ervan is - voor wat betreft het stedelijk gebied - evenwel nog afleesbaar van een kaart uit ca. 1960. Op deze kaart zijn binnen het ruimtelijke kader van het Structuurplan de tot dan toe goedgekeurde Uitbreidingsplannen in Onderdelen ingetekend. Vanuit de behoefte om te weten waar nieuwe wegen en uitbreidingen in de toekomst nodig waren, stelde Wieger Bruin het volgende voor:

- De nieuwe ontworpen provinciale weg Zevenaar via Doetinchem naar Twente volgde een gebogen tracé ten westen en ten noorden van de stad en voerde via een brug over de Oude IJssel door het landgoed Hagen.
 - Een nieuw ontworpen stelsel van twee rondwegen - een ringweg en een randweg - zou moeten gaan zorgen voor snelle verbindingen tussen de bestaande radialen die vanaf de binnenstad in alle richtingen uitstraalden. Bovendien bood het stelsel een helder structureel kader voor de uitbreidingswijken. De geprojecteerde nieuwe ringweg volgde het huidige tracé van de Energieweg, Tweede Loolaan, Ds. van Dijkweg en de J.F. Kennedylaan. De voorgestelde randweg volgde het huidige tracé van de J.G. Heuthorststraat, Duval Slothouwerstraat en Zuivelweg, met een evenwijdige voortzetting in het tracé Zelhemseweg, Rembrandtstraat en Fabriekstraat met een brug over de Oude IJssel.
 - Binnen het ontworpen stelsel van rondwegen was ruimte gereserveerd voor circa 20.000 nieuwe inwoners op tweehonderd hectare grond voor woningbouw, waarvan dertig hectare bestemd voor villa's (plangebied 'De Happert' aan weerszijden van de Groenstraat). Het grootste deel van de nieuw te bouwen wijken lag ingesloten tussen de ringweg en de randweg: De Happert, IJkenberg, Rozengaardseveld, Varsseveldseweg en Schöneveld.
- Uitbreiding van het industrieterrein aan de Keppelseweg met circa vijftig hectare en havenwerken aan de Oude IJssel.
 - Op de zuidoever was ruimte gereserveerd voor sportterreinen. Daarnaast boden de scheidende groenstroken tussen de verschillende woonwijken ruimte voor actieve en passieve recreatie.



Compilatie van alle Uitbreidingsplannen in Onderdelen op een actuele ondergrond. Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

UITBREIDINGSPLANNEN IN ONDERDELEN

Als uitwerking van de hoofdzakenplannen volgde een reeks Uitbreidingsplannen in Onderdelen voor de afzonderlijke woonbuurten en -wijken. Ook hierin werden in de tussentijd gerealiseerde bouwactiviteiten met terugwerkende kracht formeel vastgelegd en nieuwe stedenbouwkundige voorstellen in kaart gebracht. Het betrof:

- 'Leerinkstraat', 'De Happert', 'Rozengaardseveld', 'Schöneveld' en 'Varsseveldseweg', allemaal vastgesteld door de gemeenteraad op 24 oktober 1957 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 5 november 1958;
- 'Het Loo', 'De Hoop', 'Hamburgerbroek' en 'De Veentjes', allemaal vastgesteld door de gemeenteraad op 10 september 1959 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 9 november 1960;
- 'Keppelseweg', 'Vijverberg' en 'De Pas', allemaal vastgesteld door de gemeenteraad op 12 januari 1961 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 22 november 1961;
- 'Lijsterbeslaan – Rekhemseweg', vastgesteld door de gemeenteraad op 13 juli 1961 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 7 maart 1962;
- 'Ijkenberg', 'Groot-Hagen' en 'Sportpark Zuid', allemaal vastgesteld door de gemeenteraad op 11 oktober 1962 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op respectievelijk 22 april, 27 mei en 23 oktober 1963.

Deze onderdelenplannen werden eveneens ontworpen door het Amsterdamse bureau *Wieger Bruin, Vink & Van de Kuilen* en komen in de volgende hoofdstukken meer in detail aan de orde. Gaandeweg de uitvoering werden deze plannen diverse malen herzien, veelal op marginale onderdelen.⁴

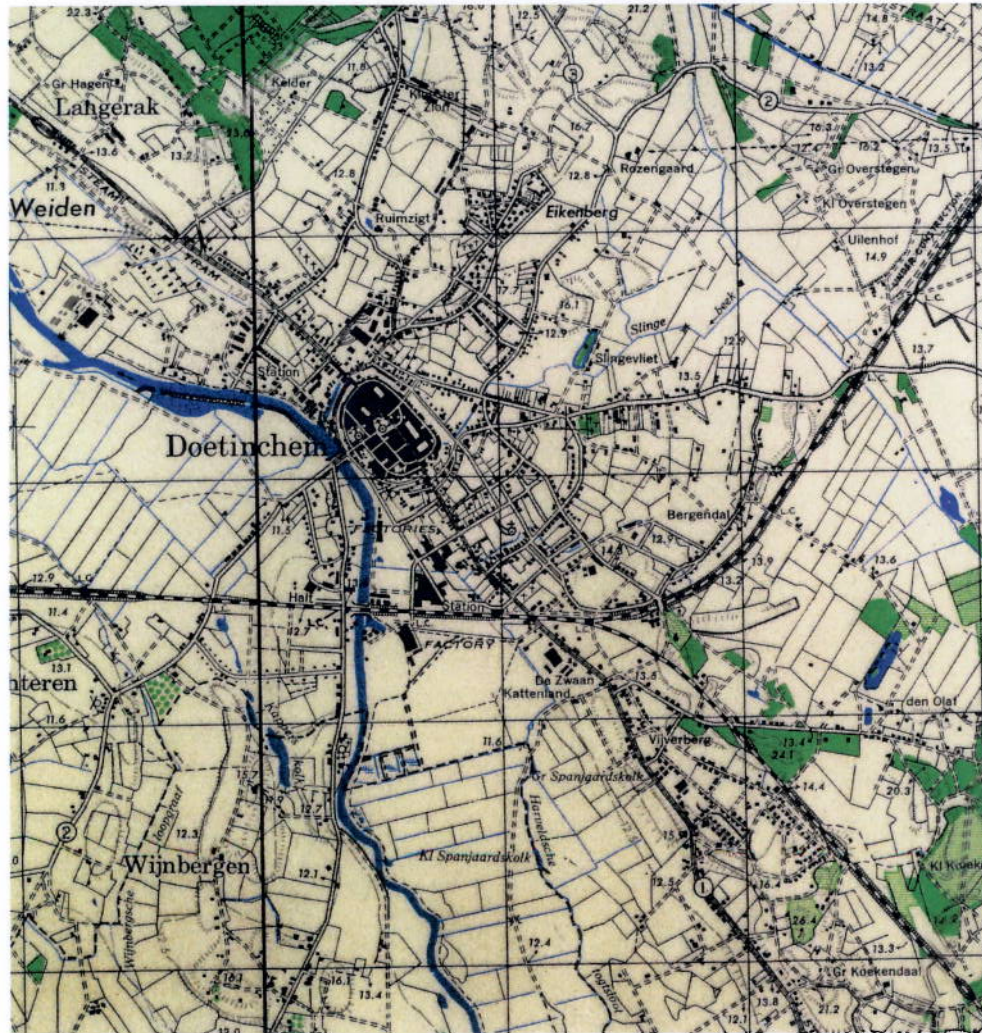
⁴ In dit rapport worden in aanvulling op de oorspronkelijke plannen alleen ingrijpende herzieningen van behoorlijke omvang behandeld.

Wieger Bruin

Na de Tweede Wereldoorlog maakte de gemeente Doetinchem decennialang gebruik van een extern stedenbouwkundig adviseur: bureau *Wieger Bruin, Vink & Van de Kuilen* uit Amsterdam. De grondlegger van dit bureau, Wieger Bruin (1893-1971), groeide op in de stad Groningen. Eerst wilde hij schilder worden. Vanwege het sociale nut koos hij uiteindelijk toch voor het vak stedenbouw. Op 18 jarige leeftijd vertrok hij naar Den Haag om aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te studeren. Daarna volgde hij een bouwkundige HBO opleiding in Amsterdam. Zijn leermeester daar was architect W. Kromhout. Op 1 april 1923 begon Wieger Bruin een eigen architectenbureau in Amsterdam. In de daarop volgende decennia bracht hij het bureau tot bloei met veel werk in vooral Noord-Hollandse gemeenten. Wieger Bruin behoorde destijds tot de groep volgelingen van prof. Granpré Molière. Hij combineerde het traditionalistische gedachtegoed van de Delftse Schoolarchitectuur met een goed gevoel voor moderne ontwikkelingen in de stedenbouw. In de jaren dertig en veertig ontwierp hij stedenbouwkundige plannen voor de nieuwe dorpen in de Wieringermeerpolder en de Noordoostpolder.

Omdat er na de verwoestende Tweede Wereldoorlog een chronisch gebrek was aan vakbekwame stedenbouwkundigen, kreeg de gespecialiseerde praktijk van Wieger Bruin veel werk toebedeeld. Bovendien werd hij in december 1947 benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de bouwkunst en de stedenbouw aan de Landbouw Hogeschool te Wageningen. Tijdens de wederopbouwperiode ontwierp hij het herbouwplan van Den Helder en maakte het bureau diverse uitbreidingsplannen voor een groot aantal gemeenten waaronder Uithoorn, Oldenzaal, Badhoevedorp en Doetinchem. Als stedenbouwkundig ontwerper was Wieger Bruin een voorstander van behoud van cultuurhistorisch waardevolle zaken, maar tegelijkertijd pleitte hij ook vurig voor de noodzakelijk geachte vernieuwing van historische steden. Hierover zei hij zelf: 'Tegenover 't goede oude past ons wellevendheid, géén onderdanigheid.' Naast zijn stedenbouwkundig werk was Wieger Bruin ook als architect actief. Hij ontwierp onder andere bejaardentehuizen in Purmerend, Mijdrecht, Boskoop en Waalwijk; gemeentelijke woningbouw in Amsterdam-Transvaal en diverse schoolgebouwen in Den Helder. Na zijn dood in 1971 werd het bureau voortgezet onder de naam *Bureau voor architectuur en stedebouw Vink, Van de Kuilen en Klein*.

1944



1966

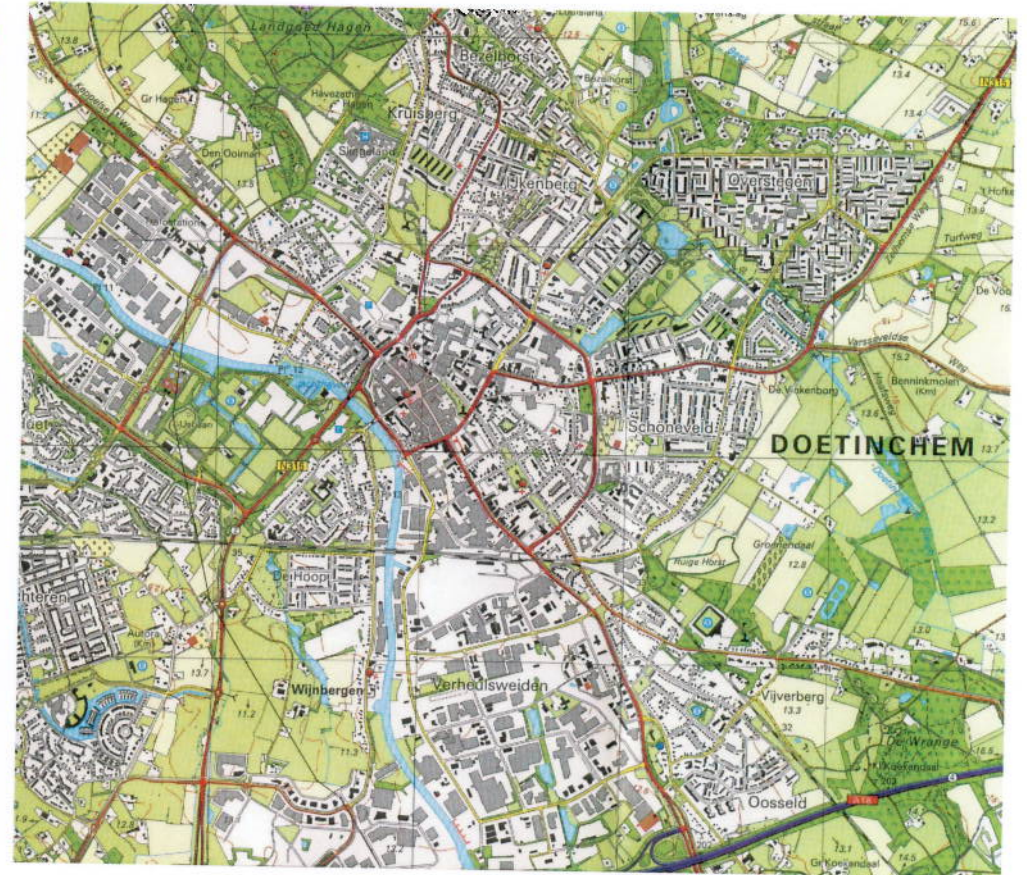


Doetinchem op topografische kaarten uit 1944, 1966, 1975 en 2006. In de onderzoeksperiode 1940-1965 werd de radiale groeirichting omgebogen in een concentrische opbouw (bron: Copyright 2010, Dienst voor het Kadaster en Openbare Registers, Apeldoorn). Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

1975



2006

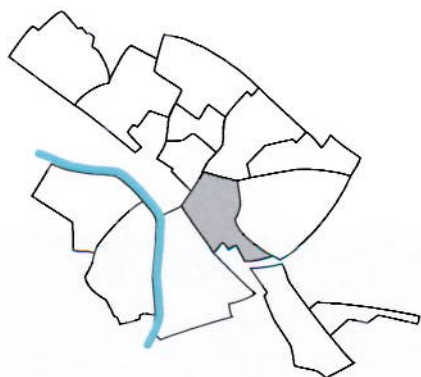


DEEL 2

WIJKEN



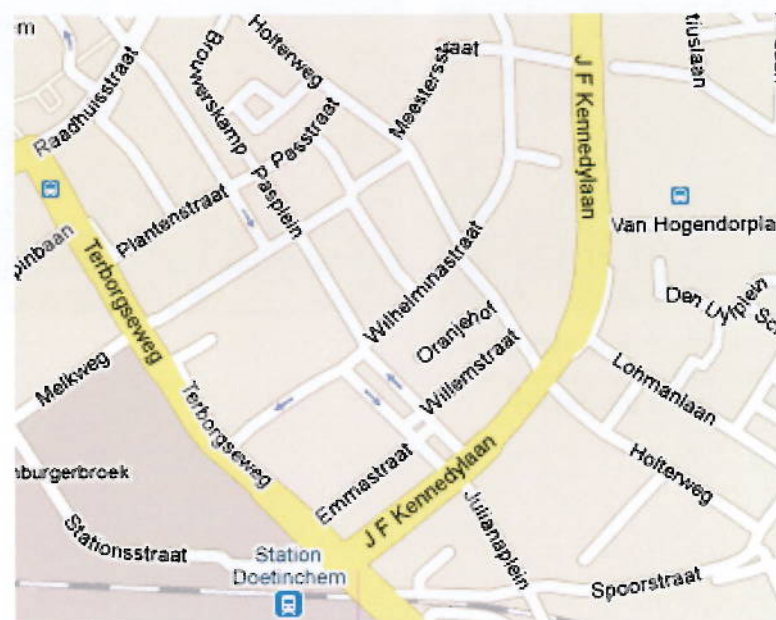
Luchtfoto van De Pas met de begrenzing van het onderzoeksgebied. Aan de bovenzijde de Veemarkt met de inmiddels gesloopte Houtkamphal.

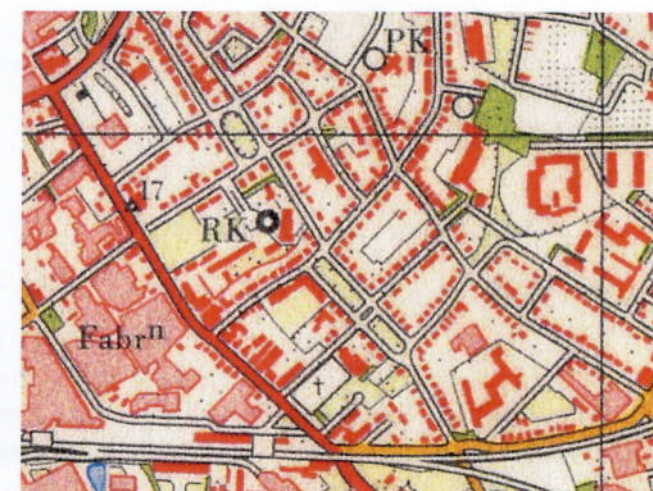


DE PAS

SITUERING

Het plangebied 'De Pas' ligt in het zuidoosten van de stad Doetinchem en maakt deel uit van een aaneengesloten gordel van vooroorlogse wijken rond de stad. Het gebied wordt begrensd door de binnenstad en het terrein van de Veemarkt in het noorden, de Wilhelminastraat en de Holterweg in het oosten, de J.F. Kennedylaan in het zuiden en de Terborgseweg in het westen. De hoofdroutes liggen aan de rand van de wijk. De radiale verbinding met de historische binnenstad en het buitengebied wordt gevormd door de Terborgseweg. De ringweg J.F. Kennedylaan verbindt De Pas met de andere stadswijken.





De Pas op topografische kaarten uit 1944, 1966 en 1975 (bron: Copyright 2010, Dienst voor het Kadaster en Openbare Registers, Apeldoorn). Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

PLANGESCHIEDENIS

'De Pas' is een grotendeels vooroorlogse woonwijk zoals te zien is op de luchtfoto uit 1935. Bij aanvang van de oorlog was het stratenpatroon met de plantsoenen voltooid en waren de bouwblokken merendeels bebouwd. Een bijzondere bijdrage aan de stadsontwikkeling werd geleverd door de broers Misset van de gelijknamige handelsdrukkerij. Zij waren in de jaren dertig betrokken bij de ontwikkeling van de villabuurtten rond het Pasplein en het Julianaplein. De belangrijkste verbijzonderingen waren de rooms-katholieke kerk Onze Lieve Vrouw ten Hemelopneming ofwel de Paskerk (architect Valk, 1933-1934) aan de Prins Hendrikstraat 36 en de begraafplaats aan de Terborgseweg. De Groen van Prinsterer Kweekschool aan de Wilhelminastraat werd in 1945 door bommen verwoest en na de oorlog herbouwd. Het Uitbreidingsplan in Onderdelen 'De Pas' werd in 1960 opgesteld door het Amsterdamse bureau Wiegner Bruin, Vink & Van de Kuilen. De gemeenteraad stelde dit plan vast op 12 januari 1961 en Gedeputeerde Staten keurde het goed op 22 november 1961. Feitelijk was het plan grotendeels een bekrachtiging van een reeds gerealiseerde situatie. Zo was onder andere in 1954 al de voormalig gereformeerde Ontmoetingskerk gebouwd aan de Meestersstraat 2 (in 1973 vergroot en sinds 1995 in gebruik bij de Protestantse Gemeente Doetinchem). Een belangrijk onderdeel van het plan, het doortrekken van de ringweg J.F. Kennedylaan, was in 1975 nog niet gerealiseerd zoals op de laatste kaart is te zien.



De Pas in 1935 met in het hart de zojuist opgeleverde rooms-katholieke kerk. Rechts daarvan nieuw aangelegde straten (bron: Dinkla 1997 / KLM Aerocarto).



Uitbreidingsplan in Onderdelen De Pas, 1961-1962 (bron: SRA). Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.

PLANKENMERKEN

Het plan beoogde enerzijds de bekrachtiging van een gro-
tendeels bestaande situatie en anderzijds de realisatie van
de volgende nieuwe onderdelen:

- Het slopen van de bestaande bebouwing aan de randen
van de Veemarkt om zo een duidelijke omgrenzing door
wegen te krijgen, en de bouw van een veemarkthal (of
Houtkamphal) op het marktterrein (ca. 1960).
- De nieuwbouw van een marktgebouw en een bejaarden-
tehuis ten zuiden van de Holterweg (bejaardenoord 'De
Brouwerskamp' ca. 1950, vanwege de uivormige torenhelm
ook wel 'Het Kremlin' genoemd) alsmede een openbaar
gebouw op de hoek van de Burg. Tenkinkstraat en de
Raadhuislaan.
- De verbreding (op termijn) van een bestaande straat als
onderdeel van de ringweg J.F. Kennedylaan.
- De afronding van de bebouwing aan de Terborgseweg tot
gesloten straatwanden.



Bejaardenhuis 'De Brouwerskamp'.



Hofje 'De Brouwerskamp'.

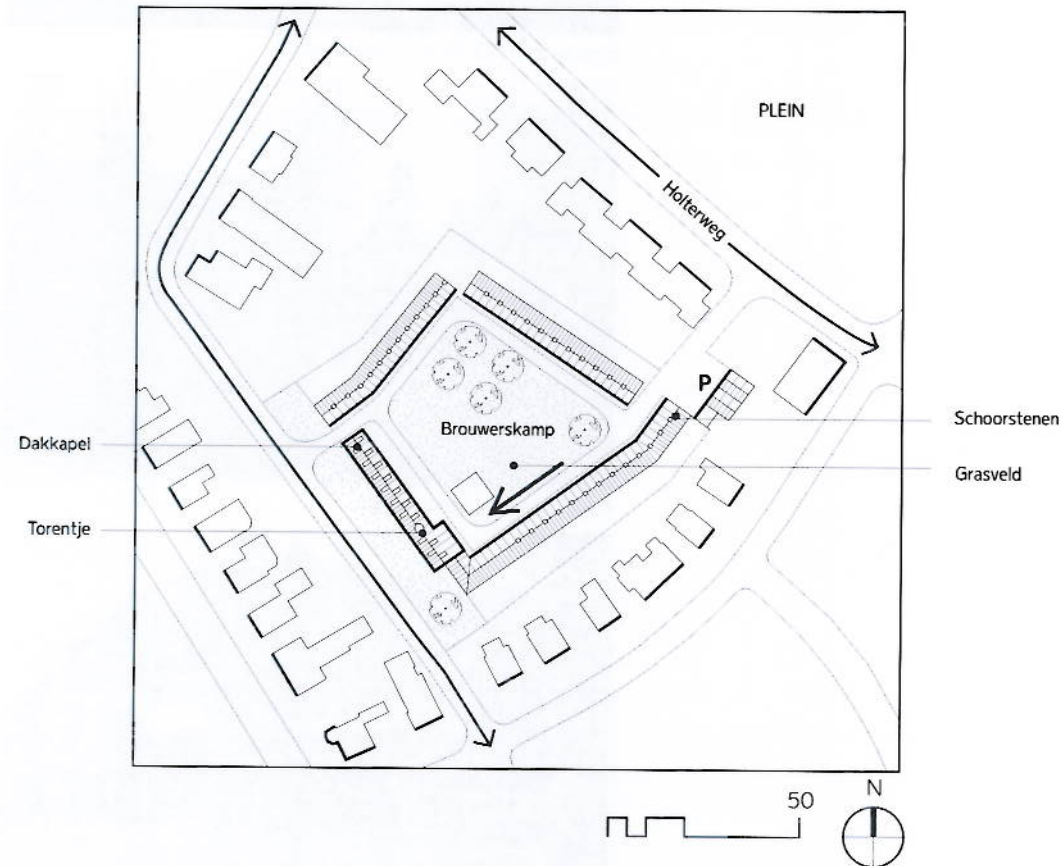


De Houtkamphal.

WAARDERING

(potentieel) monument

De monumentale en meest karakteristieke panden in het gebied zijn opgenomen in onderstaande groslijst. De panden op deze lijst hebben geen formele status, afgezien van enkele reeds beschermde monumenten. Bij de selectie vanaf de openbare weg zijn de criteria van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gehanteerd (zie bijlage).



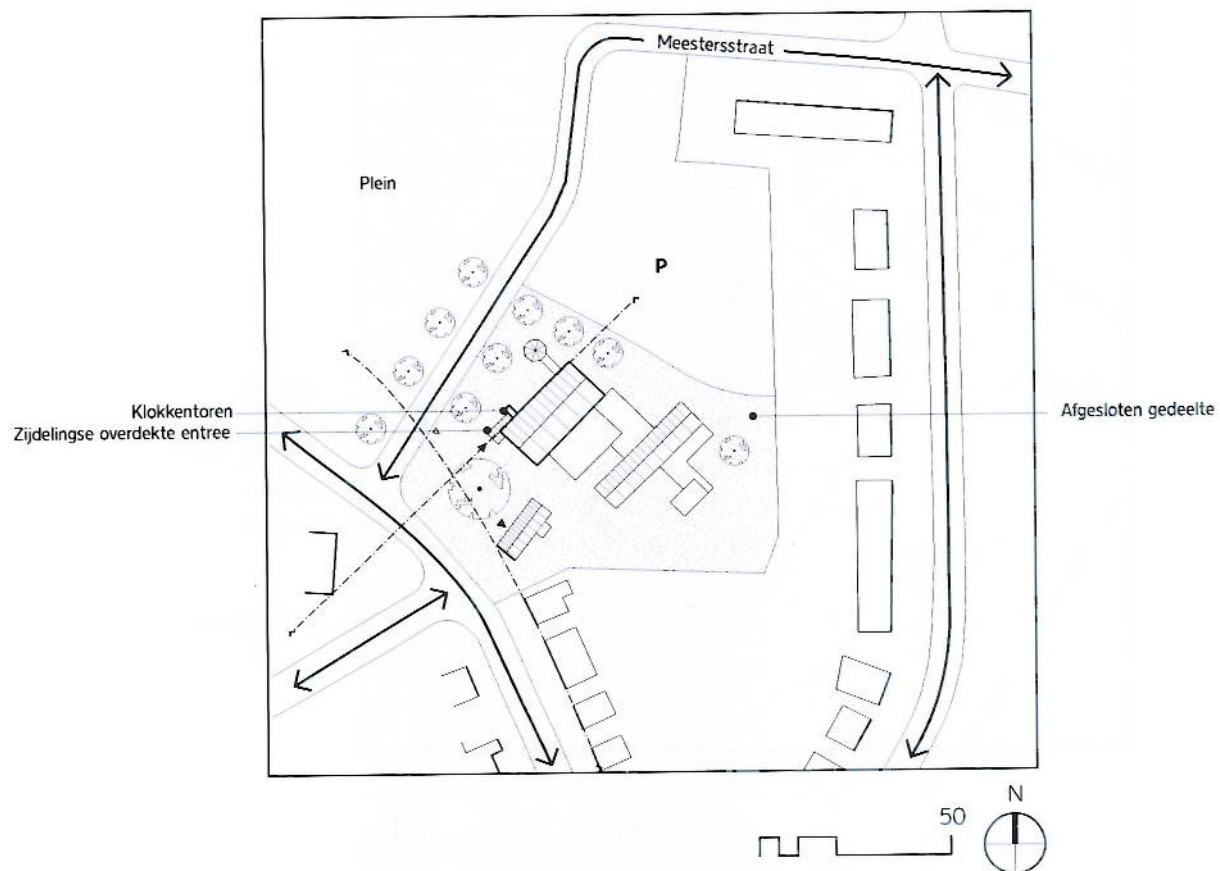
Brouwerskamp is een woonhof ingesloten binnen een bouwblok waarbij de woningen aan een collectief plantsoen zijn georiënteerd. Dakkapellen, schoorstenen en een torentje dragen bij aan het architectonische beeld.



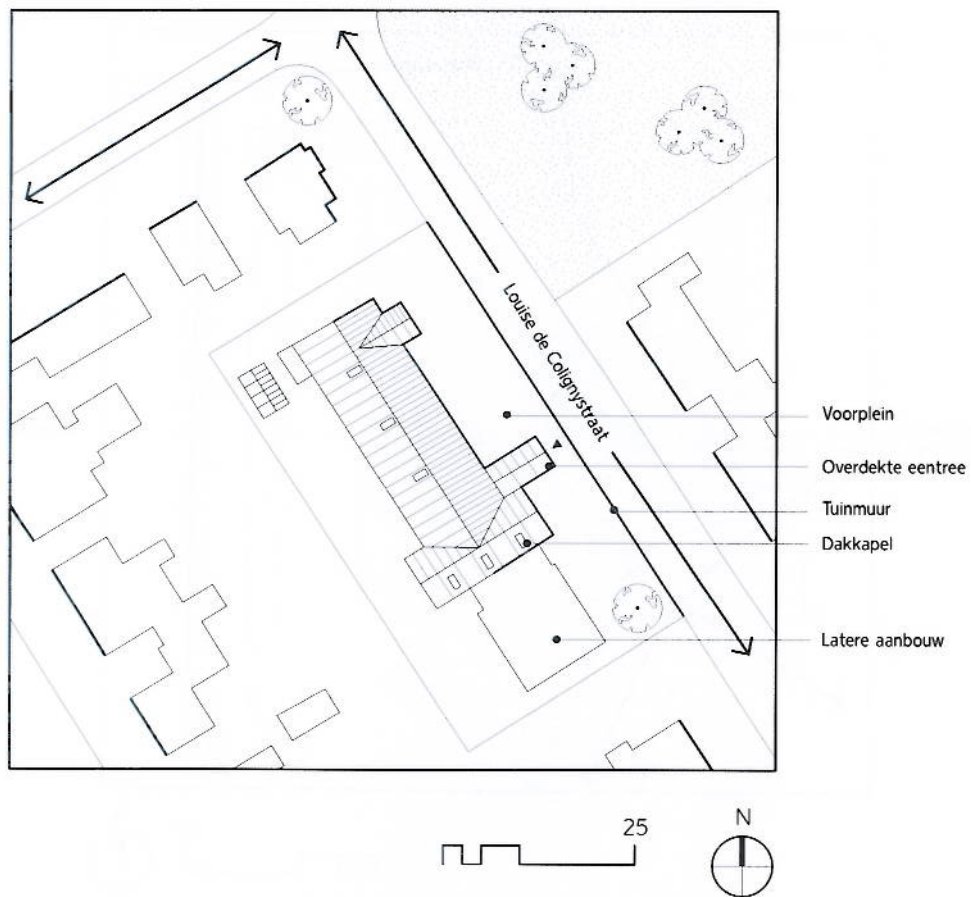
Bejaardenoord 'De Brouwerskamp', Brouwerskamp (ca. 1950).



Voormalig gereformeerde, thans kerk van de protestantse gemeente Doetinchem, 'Ontmoetingskerk', Meestersstraat 2 (H. Geels, 1954).



De hoofdvolumes van de kerk zijn gericht naar het noordwesten. De kerk bestaat uit een aantal aaneengeschakelde bouwvolumes. De kerk staat vrij in een groene ruimte.



Het voormalige rijksbelastingkantoor staat midden in een woonwijk. Het gebouw heeft een representatieve langsgewel met een voorplein en overdekte entree. De achterkant is meer gesloten en gericht naar de woonwijk.



Voormalig Rijksbelastingkantoor, L. de Colignystraat 7 (ca. 1955).

karakteristieke panden



Graafschap College / Volksuniversiteit, Julianaplein 2 (W. Hebly & B. van Heijningen, 1946, 1954, 1961).



Geschakelde woningen, Holterweg.



Gedenksteden Veemarkthal, Houtkampstraat (1956 en 1957).

DEEL 3

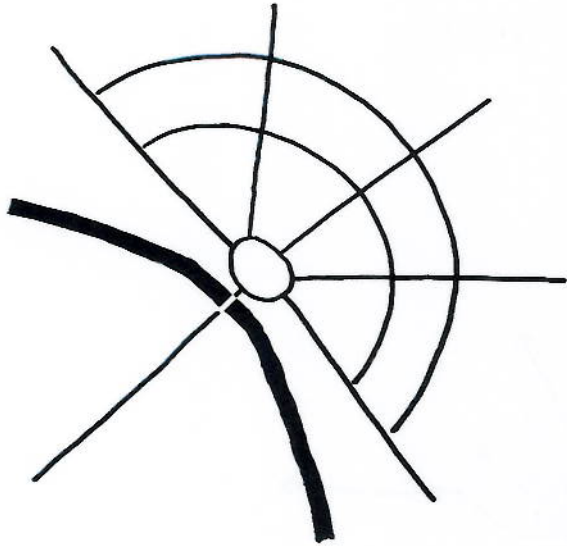
CONCLUSIES



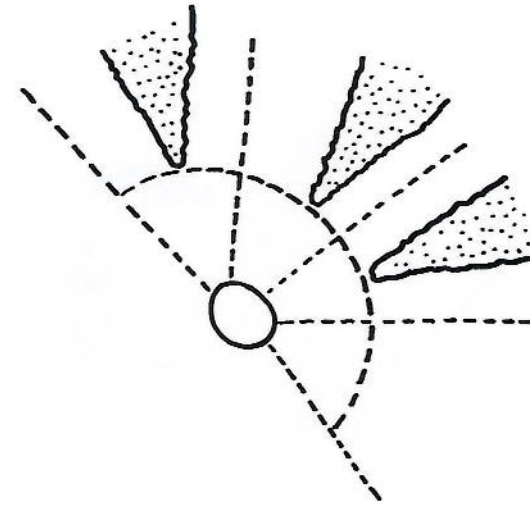
Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.



Voor groot formaat zie het afzonderlijke kaartenboek.



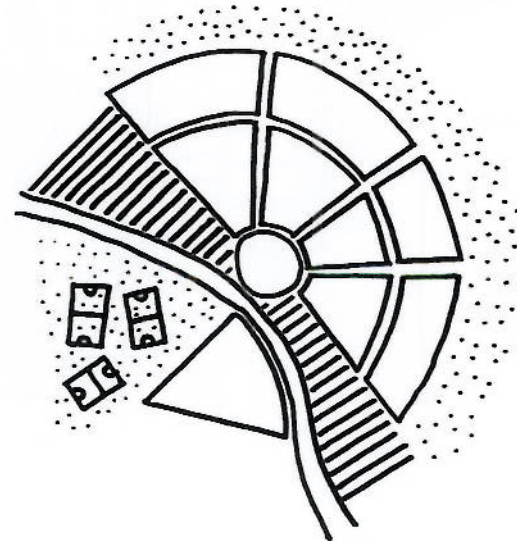
Concentrisch model



Groene vingers



Naoorlogse gordel



Functie verdeling

GEPLANDE EN UITGEVOERDE STAD

Op de vorige pagina's zijn twee schematische kaartbeelden van de stad naast elkaar gezet. Het betreft enerzijds de stad zoals die in de jaren vijftig en zestig was bedacht en gepland, en anderzijds de stad zoals die werd uitgevoerd en nu herkenbaar is.

Op de kaart van Doetinchem zoals die in de jaren vijftig en zestig was gepland, zijn alle (geabstraheerde) uitbreidingsplannen voor de afzonderlijke wijken samengevoegd tot één geheel. Hierdoor wordt in één oogopslag helder wat destijds de bedoelingen waren op het schaalniveau van de stad. Duidelijk is te zien hoe de naoorlogse woonwijken in een halve gordel rond de vooroorlogse stad liggen, ingebed tussen twee ringwegen en gescheiden van de industrie- en recreatiegebieden. Wonen, werken en recreëren hebben hun eigen plek. De nieuwe ringwegen verbinden de woonwijken onderling én met de industrie- en ontspanningsgebieden. De bestaande radiale wegen leggen de verbinding met de historische binnenstad enerzijds en het buitengebied met de dorpen anderzijds. Vanuit het buitengebied steekt een aantal groene 'vingers' in de stad. Langs deze lijnen wordt de natuur als het ware de stad ingetrokken. Bovendien vormen de groene 'vingers' een buffer tussen de wijken die daardoor als overzichtelijke eenheden herkenbaar blijven. De vier kleine schetsen hiernaast geven als icoontjes weer welke stedenbouwkundige concepten ten grondslag hebben gelegen aan de vroeg-naoorlogse opgave om van de ongestructureerd uitdijende vooroorlogse stad een harmonisch en afgerond geheel te maken met een heldere structuur. Die concepten waren: het concentrische raamwerk van de gordels en de ringwegen, het radiale raamwerk van de 'groene vingers' en de historische uitvalswegen in combinatie met het uitgangspunt van de functiescheiding.

De kaart van Doetinchem met de huidige situatie biedt een minder overzichtelijk totaalbeeld. Duidelijk is te zien dat het ideaal van de geplande stad niet op alle fronten is gerealiseerd. Dat bleek ook al bij de behandeling van de afzonderlijke wijken. De stedenbouwkundige ontwerppunten van de gordels, de 'groene vingers' en de functiescheiding zijn min of meer verwezenlijkt. Alleen de 'groene vinger' in het plangebied IJkenberg is grotendeels volgebouwd waardoor de verbinding ter plaatse met het buitengebied is dichtgezet (E). De infrastructuur die dit alles moest gaan dragen, is daarentegen slechts gedeeltelijk uitgevoerd. In aanvulling op de vooroorlogse radiale verkeersstructuur zijn na de Tweede Wereldoorlog slechts delen van de ringwegen aangelegd.

- De binnenring is in het noordwesten van de stad onderbroken tussen de Ds. van Dijkweg en de Keppelseweg (A). De aanleg van dit gedeelte is achterwege gebleven. Het doorgaande verkeer wordt via de Hofstraat geleid. Het geplande tracé is nog wel herkenbaar in de ruime groenstroken langs de Ds. Van Dijkweg en de Hietlandlaan. Het ontbreken van deze schakel in de binnenring bemoeilijkt de oriëntatie van de automobilist in de stad, zorgt voor extra verkeersdruk in de Hofstraat en de Kruisbergseweg en heeft geleid tot het 'afsluiten' van de Loolaan.
- Mede als gevolg van het vorige punt maar vooral ter ontlastening van de binnenstad is de Europaweg als nieuwe hoofdweg in zuidelijke richting geïntroduceerd (B). Dit werd een belangrijke verzamelweg na het besluit om niet alleen De Hoop maar nog meer wijken aan deze zijde van de Oude IJssel te realiseren.
- De buitenring is compleet komen te vervallen (D). De bestaande tracés van de Zuivelweg en de J.G. Heuthorst-

straat zijn dan ook niet verbreed en manifesteren zich thans als 'gewone' woonstraten. De verbindende schakel tussen beide straten in het noordoosten van de stad is nooit aangelegd. Op deze plek ligt nu een stadspark. De Zuivelweg heeft een voortzetting gekregen richting de later toegevoegde wijk Overstegen. Het achterwege laten van de tweede ring en het toevoegen van nieuwe wijken aan de noordzijde bemoeilijkt de oriëntatie van de automobilist in dit deel van de stad, zorgt voor extra verkeersdruk op de radiale wegen en de binnenring en heeft geleid tot verkeersremmende maatregelen in vooral de Zuivelweg omdat dit wel als een logische route wordt ervaren.

- In de beoogde regionale hoofdroute aan de zuidoostelijke flank van de stad ontbreekt het gedeelte tussen de Zelhelseweg en de Fabrieksstraat (C). Bovendien is de hoofdroute in zuidelijke richting opgeschoven van de Fabrieksstraat met de beoogde brug over de Oude IJssel naar het tracé van de Ondernemingsweg en Bedrijvenweg.

FRAGMENTEN

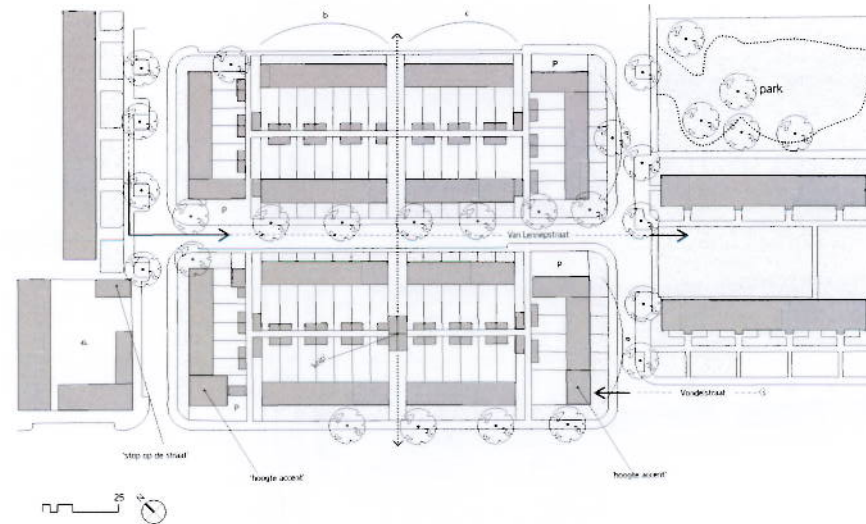
Door de gewijzigde uitvoering van de geplande stad is in de gordel van naoorlogse wijken nauwelijks sprake van continuïteit. De wijken zijn uitgevoerd als introverte, naar binnen gekeerde eenheden die als kralen in een ketting met elkaar verbonden zijn: geen continue band met een herkenbare afwisseling van groen, rand, binnenwerk, rand en groen, maar een wisselende reeks van wijk naar wijk zonder herkenbare overgangen.

De belangrijkste positieve constatering naar aanleiding van het onderzoek is dat de onderzochte wijken vrijwel zonder uitzondering een overmaat hebben in de dimensionering

van de straatprofielen, de bouwblokken, de binnenterreinen en de kavels. Ook bij sociale woningbouwcomplexen. De grote maat is een bijzondere kwaliteit die (op termijn) goed van pas zal komen bij de herstructurering en andere ontwerpogaven. De diepe bouwblokken met de ruime binnenterreinen bieden speelruimte voor het introduceren van nieuwe verkavelingen, andere woningtypologieën, betere parkeeroplossingen of extra voorzieningen. De woonstraten hebben een breed profiel waarin aan weerszijden plek is voor (diepe) voortuinen. Een besloten intimiteit is veelal verkregen door het laten verspringen van de rooilijnen, het 'knippen' van de straat op de uiteinden, het situeren van gebouwen in de as van de weg en het plaatsen van bomen op uitgekiende plekken. De bomen zijn het meest kwetsbare element gebleken. De kwaliteit van de beplanting is soms karig en bij de herinrichting van de openbare ruimte zijn bomen gekapt. De aanwezige ruimte en de goede bodem bieden evenwel uitstekende mogelijkheden om juist nu te investeren in een groenplan, zodat straks de vernieuwde wijken kunnen profiteren van de royale en lommerrijke openbare ruimte. Een belangrijk extra aandachtspunt daarbij is het materiaal, de textuur, de kleur en het legpatroon van de bestrating. Naast verkeerskundige overwegingen is het van belang om de eenheid tussen straat- en gevelbeeld te behouden. In de wijken De Hoop, Schöneveld en Varsseveldseweg is goed te zien dat door de keuze van vlakke materialen, harde kleuren en decoratieve legpatronen de totale compositie van het ruimtebeeld uit elkaar valt.

De cultuurhistorische kwaliteiten van de naoorlogse wijken uit de periode 1940-1965 zitten vooral besloten in de algemeen toegepaste ontwerpprincipes. Het cultuurhistorische belang schuilt niet zozeer in de uitzonderlijke kwaliteit van

de bebouwing – enkele uitzonderingen daargelaten – maar in het ruimtelijke samenspel tussen bebouwing, openbare ruimte en stedenbouwkundig raamwerk. Om deze specifieke kwaliteiten te duiden, is per wijk een representatief fragment gekozen. In de betreffende wijkhoofdstukken staat beschreven hoe deze fragmenten in elkaar zitten. In dit concluderende hoofdstuk worden deze fragmenten nogmaals op een rij gezet. Daaraan is een puntsgewijze opsomming toegevoegd van de kernkwaliteiten en hoe de fragmenten zich daarin van elkaar onderscheiden of juist overeenkomen. Ordenend daarbij zijn de hoofdelementen van de uniforme legenda, namelijk het raamwerk, het groen, de verkaveling en de bebouwing.



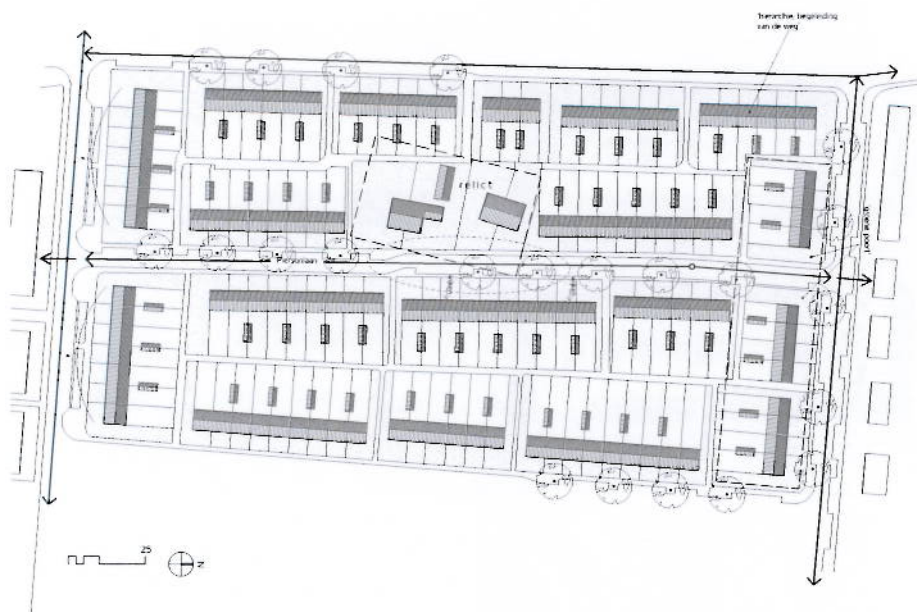
Rozengardseveld (zie ook p. 38)

Specifiek voor deze wijk:

- Bijzondere voorzieningen, middelhoogbouw en openbare groenelementen benadrukken de hoofdstructuur van het raamwerk.
- Kleine verschuivingen in de verkavelingspatronen tussen de middelhoge strokenbouw en de gesloten laagbouwblokken zorgen voor een afwisseling van beslotenheid en openheid in het ruimtebeeld.
- De architectuur is uitermate sober.

In meer wijken toegepast:

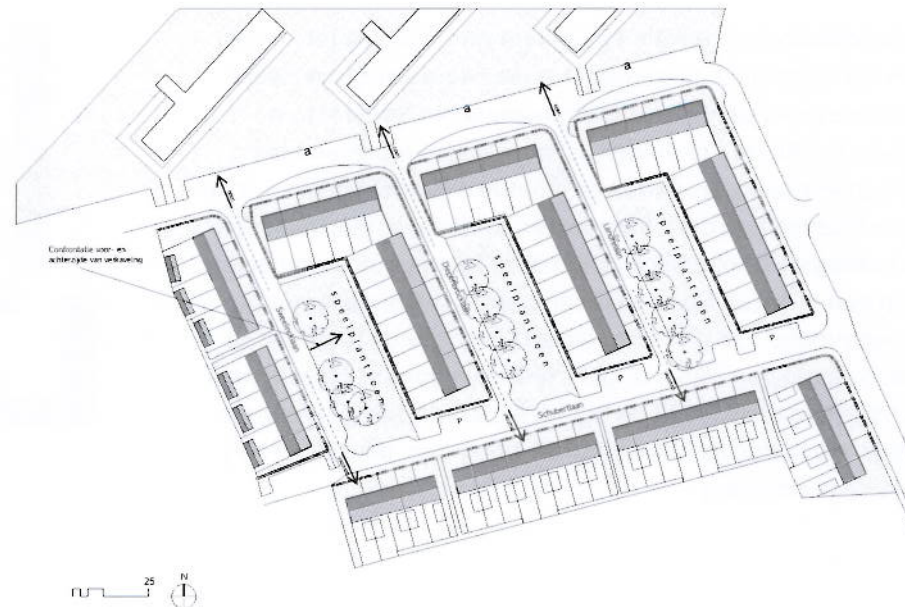
- Eentonigheid in de herhaling van identieke laagbouwblokken (a/a) wordt doorbroken door een asymmetrische indeling van de straatwanden (b/c).
- De samenstelling uit éénlaags garages, tweelaags rijtjeswoningen en vierlaags portiekflats – alle met plat dak – zorgt voor een in hoogte getrapte tribune-effect in het bebouwingsbeeld, dat verder uitermate rechtlijnig en sober is.



Schöneveld (zie ook p. 50)

In meer wijken toegepast:

- Knikken in de as van de straat en/of het laten verspringen van rooilijnen zorgen binnen de langgerekte woonstraten voor variatie en een besloten intimiteit.
- Groenstroken en de 'geknepen' bebouwing op de koppen van de straat vormen samen als het ware een 'groene poort'.
- Eentonigheid in de herhaling van identieke bouwblokken (a/a) wordt doorbroken door de taps toelopende vorm van de bouwblokken en de verspringende groene dwarsverbindingen en doorsteken.
- De straatprofielen, binnenterreinen en kavels hebben een zeer ruime maat (diepe voor- en achtertuinen).
- Een belangrijke rol voor de groene uitstraling van de wijk is weggelegd voor de private voor- en achtertuinen.
- Het rustige en introverte karakter van de buurt wordt versterkt door de traditionele rijtjeswoningen met ingetogen versieringen in het metselwerk.
- De tuinschuurtjes staan halverwege de achtertuinen, hetgeen kan duiden op een oorspronkelijk bedoeld collectief binnenterrein.



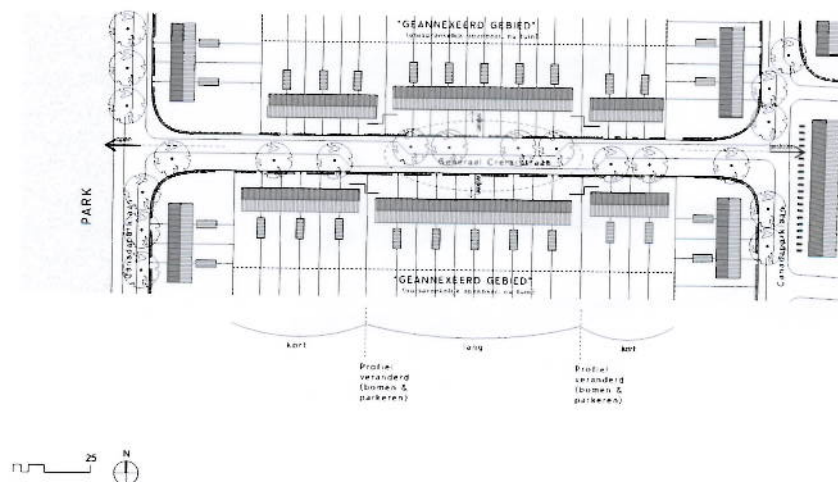
Varsseveldseweg (zie ook p. 62)

Specifiek voor deze wijk:

- De groenstructuur vormt een geleidelijke overgang van 'binnen' naar 'buiten', d.w.z. van de hoven, via het verkavelingsgroen naar het park.
- Het dubbele effect van de reeks overhoeks geplaatste portiekflats: als wand in de as van de woonstraten (besloten blikveld) en als open intervallen (verruimend perspectief naar het park).
- De goed doordachte verkaveling waarbij zoveel mogelijk woningen aan een gemeenschappelijk groenelement liggen.
- De kwetsbare confrontatie tussen voorgevels en achtertuinen aan weerszijden van de speelplantsoenen.

In meer wijken toegepast:

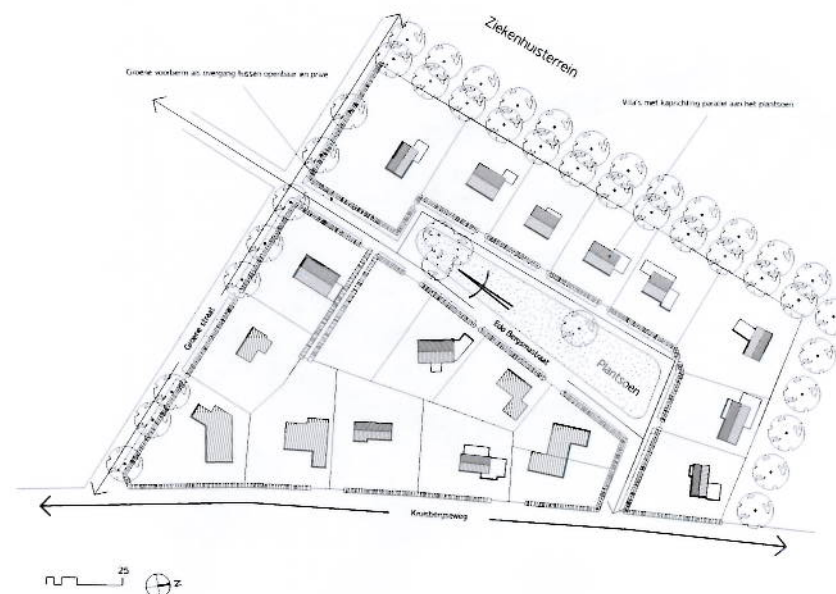
- Eentonigheid in de herhaling van identieke stempels (a/a/a) wordt doorbroken door de schuine ligging van de rijtjes ten opzichte van elkaar en de verscheidenheid aan toegepaste woningtypen die de hele levenscyclus omvatten (eengezinswoningen, portiekflats en bejaardenwoningen).
- De samenstelling uit éénlaags bejaardenwoningen, tweelaags rijtjeswoningen en vierlaags portiekflats zorgt voor een in hoogte getrapte tribune-effect in het bebouwingsbeeld, dat verder eenvoudig en sober is.



De Hoop (zie ook p. 74)

In meer wijken toegepast:

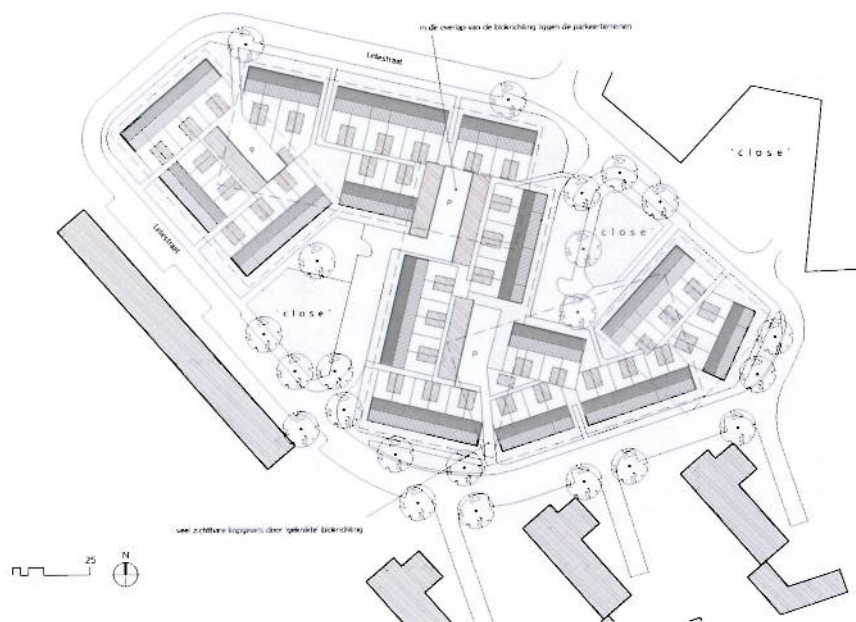
- Het laten verspringen van de rooilijnen en de plek van de bomen zorgt binnen de langgerekte woonstraten voor variatie en een besloten intimiteit.
- De 'geknepen' bebouwing op de koppen van de straat vormen samen als het ware een 'poort'.
- De straatprofielen, binnenterreinen en kavels hebben een zeer ruime maat.
- Een belangrijke rol voor de groene uitstraling van de wijk is weggelegd voor de private voor-, zij- en achtertuinen.
- Het rustige en introverte karakter van de buurt wordt versterkt door de traditionele rijtjeswoningen met ingetogen versieringen in het metselwerk.
- Kleine verschuivingen in het stratenpatroon zorgen enerzijds voor beslotenheid en anderzijds voor openheid in het straatbeeld.



Het Loo (zie ook p. 88)

Specifiek voor deze wijk:

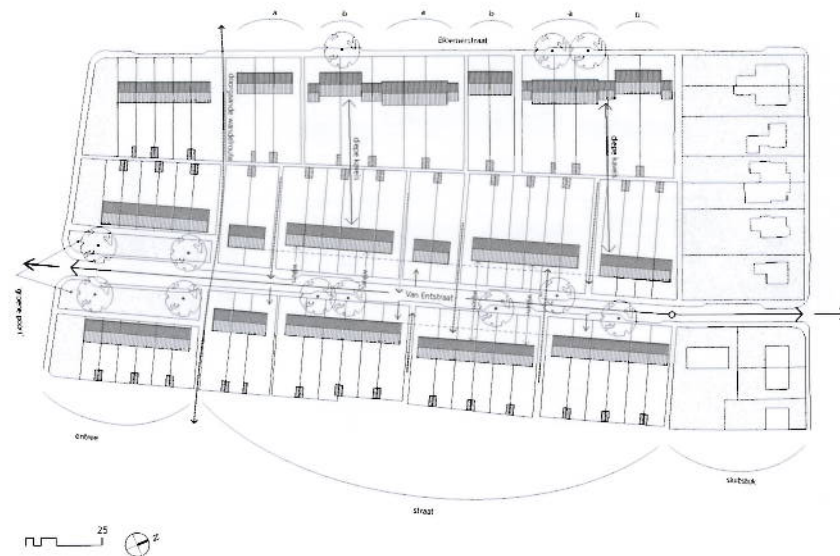
- Villaverkaveling: vrijstaande woningen op ruime en groene kavels, en op afstand van de straat.
- Vooral de éénlaags woningen met wit geschilderde gevels en dwarskap versterken als samenhangende groep de ensemblewaarde van het buurtje.
- Informeel profiel en inrichting van de straat met bermstroken en hagen als intermediair tussen openbaar en privé domein.
- De groene uitstraling van de buurt wordt bepaald door een combinatie van plantsoen, private tuinen en bomenrij achterlangs (coulisserwerking).
- Door het knikken en verdubbelen van de straat is ruimte ontstaan voor een wigvormig plantsoen, dat voor een verruimend perspectief in het blikveld zorgt.



De Vijverberg (zie ook p. 108)

Specifiek voor deze wijk:

- De hofverkaveling rond een zogenaamde 'close' (drie keer herhaald) is uniek voor Doetinchem.
- Eentonigheid in de herhaling van de verkaveling is voorkomen door de schuine situering en spiegeling van de woningrijtjes en de hoven ten opzichte van elkaar.
- De goed doordachte verkaveling waarbij het wonen aan een gemeenschappelijk groenelement is gecombineerd met parkeervoorzieningen in de overlap van twee hoven. Kwetsbaar daarin zijn de open hoeken die door de verdraaide verkaveling zijn ontstaan.



IJkenberg (zie ook p. 146)

Specifiek voor deze wijk:

- Het rustige en introverte karakter van de buurt wordt versterkt door de traditionele rijtjeswoningen met uitgesproken versieringen in het metselwerk en toegevoegde gevelelementen zoals Franse balkons en garages.
- De afwisseling in blokjes van twee, drie en meer woningen zorgt voor een gevarieerd straatbeeld.

In meer wijken toegepast:

- Knikken in de as van de straat en/of het laten verspringen van rooilijnen zorgen binnen de langgerekte woonstraten voor variatie en een besloten intimiteit.
- Groenstroken en de 'geknepen' bebouwing op de koppen van de straat vormen samen als het ware een 'groene poort' en leggen ruimtelijk het verband met de galerijflats aan de Leerinkstraat die met de kopgevels prominent in de as van de straat zijn gesitueerd.
- Eentonigheid in de herhaling van identieke bouwblokken (a/a) wordt doorbroken door de taps toelopende vorm van de bouwblokken en de verspringende groene dwarsverbindingen en doorsteken.
- De straatprofielen, binnenterreinen en kavels hebben een zeer ruime maat.
- Een belangrijke rol voor de groene uitstraling van de wijk is weggelegd voor de private voor- en achtertuinen.

GROSLIJST (POTENTIËLE) MONUMENTEN

De waardevolle panden met de kwalificatie '(potentieel) monument', zoals die in de hoofdstukken over de afzonderlijke wijken staan vermeld, zijn hieronder op een rij gezet. Deze groslijst betreft een representatieve dwarsdoorsnede door het onderzoekstijdvak (1940-1965) en de verschillende gebouwtypologieën (kerk, school, woning, fabriek, kantoor enz.). Nader onderzoek ter plaatse (o.a. interieurs) en in de archieven zal bij de nog niet beschermde gebouwen uit moeten wijzen of een monumentale status terecht is. *

religie

- Rooms-katholieke Heilige Geestkerk, Bilderdijkstraat 3 (architect J. Dresme, 1963-1965).
- Christelijk gereformeerde Goede Herderkerk, Eikenlaan 10 (1962-1963)
- Voormalige gereformeerde, thans kerk van de protestantse gemeente doetinchem, Ontmoetingskerk, Meestersstraat 2 (H. Geels, 1954).
- Nederlands gereformeerde kerk Het Anker, Leerinkstraat 43.

onderwijs

- Schoolgebouw 'Rozengarde', Tollensstraat 5.
- Muziekschool, Bizetlaan 1 (architect W.J.G. van Mourik & H. van Wely, 1962-1968): reeds aangewezen.
- Rietveld Lyceum, Kruisbergseweg 4 (G.Th. Rietveld & J. van Tricht, 1962-1971) : reeds aangewezen.

woningbouw

- Oostenrijkse houten woningen, Winnipegstraat 45-57 (1947).
- Bejaardenoord 'De Brouwerskamp', Brouwerskamp (ca. 1950).

infrastructuur

- Voormalig station Doetinchem Wijnbergen, Winnipegstraat 2 (W. Kloos, 1959).
- Telefooncentrale, Hovenstraat 8 (ca. 1950 en latere uitbreidingen).

overheid

- Voormalig Rijksbelastingkantoor, L. de Colignystraat 7 (ca. 1955).

industrie

- N.V. Nemaho, Zaagmolenpad 45 (H. Stein, 1946 e.v.).
- Restant voormalige N.V. Philips Condensatorenfabriek, IJsselstraat 18 : reeds aangewezen.
- Dienstwoningen en tweede onderstation P.G.E.M., Keppelseweg 131 (H. Fels, ca. 1950).
- Restant N.V. Vredestein, Havenstraat 1 (J.D. Postma, o.a. 1949) : reeds aangewezen.
- N.V. Handelsvennootschap Lymar / VRD-Promotie, Havenstraat 3-5 (H.J.L. Ovink & Zn., 1955 / 1963).
- M.I.S., voorheen Komeetstaal Metaalwarenfabriek, Industriestraat 1 (H. Thijssen, 1947-1949 en H.J.L. Ovink 1954-1961).
- Schoot Natuursteen BV, Fabriekstraat 18 (G.J. Graafsma, 1947).

* Bij de selectie vanaf de openbare weg zijn de criteria van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gehanteerd (zie bijlage)





Heilige Geestkerk, Bilderdijkstraat 3.



Goede Herderkerk, Eikenlaan 10.



Ontmoetingskerk, Meestersstraat 2.



Het Anker, Leerinkstraat 43.



School Rozengarde, Tollensstraat 5.



Muziekschool, Bizetlaan 1.



Rietveld Lyceum, Kruisbergseweg 4.



Oostenrijkse woningen, Winnipegstraat 45-57.



Bejaardenoord Brouwerskamp, Brouwerskamp.



Vml. station Doetinchem Wijnbergen, Winnipegstraat 2.



Telefooncentrale, Hovenstraat 8.



Vml. Rijksbelastingkantoor, L. de Colignystraat 7.



Nemaho, Zaagmolenpad 45.



Philips, IJsselstraat 18.



PGEM, Keppelseweg 131.



PGEM, Keppelseweg 131.



Vredestein, Havenstraat 1.



Lymar, Havenstraat 3-5.



Komeetstaal, Industriestraat 1.



Schoot, Fabrieksstraat 18.

DEEL 4

BIJLAGEN

GERAADPLEEGDE BRONNEN

ARCHIEVEN, COLLECTIES, BIBLIOTHEKEN

- Gelders Archief: Archief Gedeputeerde Staten van Gelderland (0039), inv. nrs. 12.620 en 12.622 (twee omslagen met kaarten)
- Gelderland Bibliotheek: diverse publicaties (zie onder literatuur)
- Gemeente Doetinchem: kaartenkast archiefkelder stadhuis
- Provincie Gelderland: Archief Gedeputeerde Staten van Gelderland, 1950-1980, Doetinchem 026 (twee omslagen met kaarten)
- Regionaal Archief Nijmegen: Archief Gedeputeerde Staten van Gelderland (0039), inv. nrs. 8.302 (één map met correspondentie)
- Streekarchivariaat Regio Achterhoek (SRA): archieftitel 'Gemeentebestuur Doetinchem (1945-1969)'
- Topografische Dienst Nederland: collectie topografische kaarten
- Meijel, L. van, *Architectuur en stedenbouw in de gemeente Doetinchem (1940-1965): eerste verkenning*, Nijmegen, maart 2009
- Meijel, L. van, *Cultuurhistorische verkenning binnenstad Doetinchem (1940-1965)*, Nijmegen juni 2009
- *Monumenten Inventarisatie project: gemeentebescrijving Doetinchem*, Oosterbeek 1992
- *Rapport Stedebouwkundige Studiegroep Doetinchem*, TH-Schreur, S., *Survey van de gemeente Doetinchem*, Doetinchem augustus 1946
- Stenvert, R., *Inventarisatie industrieel erfgoed Doetinchem*, Utrecht (BBA) oktober 2009

INTERNET

- achterhoeksarchief.nl (beeldbank)
- bonas.nl
- geheugenvannederland.nl (beeldbank)
- gelderlandinbeeld.nl (beeldbank)
- watwaswaar.nl (historische kaarten)
- wederopbouwdatabank.nl

LITERATUUR

- Blankesteijn, G., *Doetinchem in de loop der eeuwen*, Doetinchem 1978
- Boogman, J.C. en S. Oosterhaven, *Geschiedenis van Doetinchem*, Zutphen 1986
- Dinkla, A. e.a., *Oud Doetinchem vanuit de lucht*, Hoogeveen 1997
- Kerkhoffs, B., *Doetinchem van ramp- tot voorspoed*, Nijmegen 1986
- Meeuwssen, L., *Bloemenbuurt Oosseld. Toelichting cultuurhistorisch onderzoek*, rapport Gelders Genootschap april 2004

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]














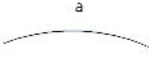



















[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

LEGENDA BIJ DE KAARTEN

	= Voorzieningen		= Draaisymmetrie		= Parkeren
	= Woongebouw met kap		= Spiegelsymmetrie		= Orientatie gebouwen
	= Woongebouw met platdak		= Knikpunt weg-as		= Orientatie gebouwen
	= Gras (zw)		= Haakse aansluiting straat		= Voorziening winkel
	= Gras (kleur)		= Ritme		= Voorziening school
	= Water (zw)		= Zichtlijn		= Voorziening kerk
	= Water (kleur)		= Brug		
	= Voetpad		= Hoofdtoegang		
	= Rijbaan		= Secundaire toegang		
	= Doorgaande route		= Water		
	= Haag		= Verwijding van straatprofiel		
	= Talud		= Sprong in rooilijn		
	= Tuinmuur		= Rooilijn		
	= Boom				

Bijlage 1		Bijlage 2	
Item	Waarde	Item	Waarde
1	100	1	100
2	200	2	200
3	300	3	300
4	400	4	400
5	500	5	500
6	600	6	600
7	700	7	700
8	800	8	800
9	900	9	900
10	1000	10	1000
11	1100	11	1100
12	1200	12	1200
13	1300	13	1300
14	1400	14	1400
15	1500	15	1500
16	1600	16	1600
17	1700	17	1700
18	1800	18	1800
19	1900	19	1900
20	2000	20	2000
21	2100	21	2100
22	2200	22	2200
23	2300	23	2300
24	2400	24	2400
25	2500	25	2500
26	2600	26	2600
27	2700	27	2700
28	2800	28	2800
29	2900	29	2900
30	3000	30	3000
31	3100	31	3100
32	3200	32	3200
33	3300	33	3300
34	3400	34	3400
35	3500	35	3500
36	3600	36	3600
37	3700	37	3700
38	3800	38	3800
39	3900	39	3900
40	4000	40	4000
41	4100	41	4100
42	4200	42	4200
43	4300	43	4300
44	4400	44	4400
45	4500	45	4500
46	4600	46	4600
47	4700	47	4700
48	4800	48	4800
49	4900	49	4900
50	5000	50	5000

CRITERIA

CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

- belang van het object/complex als bijzondere uitdrukking van (een) culturele, sociaal-economische en/of geestelijke ontwikkeling(en);
- belang van het object/complex als bijzondere uitdrukking van (een) geografische, landschappelijke en/of bestuurlijke ontwikkeling;
- belang van het object/complex als bijzondere uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en);
- belang van het object/complex wegens innovatieve waarde of pionierskarakter;

•

ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDEN

- bijzonder belang van het object/complex voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek;
- bijzonder belang van het object/complex voor het oeuvre van een bouwmeester of architect;
- belang van het object/complex wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp;
- belang van het object/complex wegens het bijzondere materiaalgebruik en/of de ornamentiek;
- belang van het object/complex wegens de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur(onderdelen);

•

ENSEMBLEWAARDEN

- betekenis van het object/complex als essentieel onderdeel van een groter geheel, dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van (inter)nationaal belang is;
- bijzondere betekenis van het object/complex wegens de situering, verbonden met de ontwikkeling van een streek, stad, dorp of wijk;

- bijzondere betekenis van het complex wegens de wijze van verkaveling, inrichting, voorzieningen;
- bijzondere betekenis van het object/complex voor het aanzien van een streek, stad, dorp of wijk;
- belang van het object/complex wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing en de historisch-ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen, wateren en/of bodemgesteldheid;

•

GAAFHEID / HERKENBAARHEID

- belang van het object/complex wegens de architectonische gaafheid van ex- en/of interieur;
- belang van het complex wegens de hoogwaardige architectonische kwaliteit van de samenstellende onderdelen (hoofd- en bijgebouwen, tuinaanleg);
- belang van het object/complex in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving;

•

ZELDZAAMHEID

- belang van het object/complex wegens architectuurhistorische, bouwtechnische, typologische en functionele zeldzaamheid;
- uitzonderlijk belang van het object/complex wegens één of meer van de hiervoor genoemde kwaliteiten.

contact Van Meijel - adviseurs in cultuurhistorie

Mr. Franckenstraat 70

6522 AG Nijmegen

024 - 324 326 1

vanmeijel@adviseursincultuurhistorie.nl

www.adviseursincultuurhistorie.nl

Franz_Ziegler. Bureau voor architectuur en stedenbouw

Westersingel 22

3014 GP Rotterdam

010 - 4652036

info@franzziegler.nl

www.franzziegler.nl

COLOFON

titel	cultuurhistorische verkenning woonwijken Doetinchem (1940-1965)
datum	Nijmegen, maart 2010
in opdracht van contactpersonen	gemeente Doetinchem Yana van Tienen
analyse en tekst © analyse en tekenwerk © archieffonderzoek rapportopmaak	Leon van Meijel Teake Bouma, Ton van Beek, Ivar Branderhorst Leon van Meijel, Evelien van Es Franka van Loon (Drie Plus, Nijmegen)

BEELDVERANTWOORDING

historische plankaarten	Gelders Archief, Gemeente Doetinchem, Provincie Gelderland, Streekarchivariaat Regio Achterhoek
historische foto's	Streekarchivariaat Regio Achterhoek
topografische kaarten	Kadaster, Topografische Dienst
straatnamenkaarten	Google Maps
actuele luchtfoto's	Google Earth
analysetekeningen	Bureau Franz_Ziegler
overige afbeeldingen	Bureaus Van Meijel en Franz_Ziegler, 2010 (tenzij anders vermeld in het bijschrift)